

TIPOLOGIJE PRANJA

NOVCA

KOSOVO

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Cooperation Office Kosovo

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Cooperation Office Kosovo

Tipologije pranja novca: Kosovo

Maj 2020

SADRŽAJ

UVOD	5
Pranje novca.....	6
Pristup zasnovan na riziku.....	8
Prirođena krivična dela.....	8
Subjekti koji izveštavaju.....	19
SEKTORSKETIPOLOGIJE	21
Finansijski sistem.....	22
Bankarstvo.....	23
Mikrofinansije.....	38
Životno osiguranje.....	41
Penzioni fondovi.....	46
Usluge transfera novca.....	47
Pružaoци usluga razmene valuta.....	52
Imenovani ne-finansijski biznisi i profesije (DNFBP)	57
Advokati.....	58
Računovođe i revizori.....	64
Pravna lica i aranžmani.....	67
Javni beležnici.....	75
Trgovci velikim vrednostima.....	77
Nekretnine i građevinarstvo.....	80
Kazina i igre na sreću.....	90
Neprofitne organizacije (NPO).....	94

1. UVOD

Ovaj izveštaj o tipologijama pranja novca predstavlja deo napora Kosova da smanji nivo korupcije i ojača mehanizme za praćenje i nadgledanje institucija na efikasan, transparentan i odgovoran i rodno osetljiv način.

Veruje se da bi kosovske institucije za borbu protiv korupcije, naročito organi za suzbijanje korupcije kao što su tužilaštva, agencije za sprovođenje zakona i Finansijska obaveštajna jedinica (FIU) imale koristi od pojačanih kapaciteta za otkrivanje, istraživanje i krivično gonjenje krivičnih dela korupcije.

Šeme velike korupcije nužno sadrže i pranje novca, bilo kroz kupovinu nepokretnosti, fiktivne konsultantske ili druge usluge za firme, izbegavanje poreza, sumnjive kredite ili druge nezakonite finansijske šeme. Ove vrste kriminalnih aktivnosti često su komplikovane finansijske šeme koje su dizajnirane da se prikriju i izbegnu finansijske regulatore i istražitelje. Da bi se razotkrili nezakoniti finansijski tokovi, regulatori i agenti organa za sprovođenje zakona prvo moraju da razumeju kako ove šeme funkcionišu, a svi delovi sistema za bornu protiv

pranja novca – od službenika za kontrolu u privatnom sektoru do istražitelja i na kraju sudija – treba da razumeju kako ova vrsta kriminalaca zloupotrebljava finansijski sistem za pranje svojih prihoda iz kriminalnih aktivnosti.

U tom pogledu, ovaj izveštaj će pružiti podršku za FIU u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma (ML/FT) i krivičnih dela korupcije, pošto će baciti svetlo na rizike u vezi sa pranjem novca koji idu uz ovakva krivična dela, kao i na postojeće ranjivosti kod nacionalnih subjekata koji su zaduženi za izveštavanje.

Namera ovog izveštaja je da poboljša mere za usklađenost sa pravilima i da pruži više informacija za istražitelje i nadzorne organe po pitanju slučajeva pranja novca na Kosovu.

Pranje novca

Kriminalci ne mogu da deponuju svoju zaradu od kriminala u banci bez da privuku pažnju organa vlasti. To bi bio dokaz krivičnog dela koje su počinili. Ipak, da bi kriminalci mogli da koriste taj novac, on mora da bude ubačen u formalnu ekonomiju, što pak podrazumeva proces prethodnog „čišćenja“.

FATF definiše pranje novca kao „procesiranje ovih kriminalnih prihoda kako bi se prikrilo njihovo nezakonito poreklo (...) što omogućava kriminalcu da uživa u svom profitu bez ugrožavanja njegovog izvora“.

Pošto je pranje novca posledica skoro svih krivičnih dela koja stvaraju profit, njegova priroda je urođeno internacionalna. Kriminalci mogu da budu više skloni pranju novca u zemljama ili sektorima koji predstavljaju manji rizik od otkrivanja zbog slabijih AML programa. Istovremeno, pošto kriminalci na kraju krajeva žele da koriste nezakonito stečena sredstva, oni obično više vole da te fondove premeštaju kroz stabilne finansijske centre.

FAZE PRANJA NOVCA

1

POSTAVLJANJE

2

SLOJEVI

3

INTEGRISANJE

Finansijski fondovi se pokreću kroz direktno povezivanje krivičnog dela sa finansijskim sistemom. Ovo može da se uradi tako što se velike količine gotovog novca podele u manje sume koje se potom deponuju na račune, ili pak kupovinom monetarnih instrumenata koji se deponuju na račune na drugim lokacijama.

Tragovi novca se maskiraju kada se perač novca angažuje u premeštanju novca kako bi ga udaljio od izvora. Perač može da često šalje fondove preko različitih računa širom sveta, naročito u jurisdikcije koje ne saraduju u istragama u vezi sa pranjem novca.

Novac ponovo ulazi u legitimnu ekonomiju nakon što su kriminalni prihodi uspešno procesirani kroz faze prebacivanja i stvaranja slojeva. Ti fondovi se troše kroz investicije u nekretnine, luksuznu imovinu ili poslovne poduhvate, između ostalog.

Pristup zasnovan na riziku (Risk Based Approach - RBA)

RBA za AML/CFT znači da se očekuje da države, njihovi nadležni organi i subjekti zaduženi za izveštavanje identifikuju, procene i razumeju rizike ML/TF kojima su izloženi i da preduzmu mere AML/CFT koje su srazmerne tim rizicima kako bi se oni efikasno i delotvorno ublažili.

Da bi se ovo ostvarilo, države, njihovi nadležni organi, kao i subjekti zaduženi za izveštavanje treba da analiziraju rizike u vezi sa ML/TF kojima su izloženi i da preduzmu odgovarajuće mere kako bi ih ublažili i kako bi njima upravljali. Pristup zasnovan na riziku u isto vreme omogućava usvajanje fleksibilnijih mera za smanjenje pretnji od rizika, sa namerom da se delotvornije cilja na kriminalne resurse, uz primenu preventivnih mera koje su srazmerne prirodi rizika.

Primena RBA stoga nije opcionalna, već je preduslov za delotvornu implementaciju preporuka FATF u vezi sa AML/CFT. Vlade, privatni sektor i civilno društvo treba da rade zajedno kako bi se ovo ostvarilo.

Pripadajuća krivična dela

Preporuka 1 od 40 preporuka FATF u vezi sa AML/CFT kaže da države treba da uključuju krivično delo pranja novca u sva teška krivična dela, sa pogledom na to da se uključi i široka lepeza pripadajućih krivičnih dela.

Novac je glavni pokretački faktor za kriminalce u trgovini drogom, korupciji, izbegavanju poreza, prevarama, krađama, trgovini ljudima, kao i u poslovima sa krijumčarenjem. Ova krivična dela prouzrokuju direktne finansijske gubitke za pojedince, nanose štetu zajednici, a u nekim slučajevima dovode i do gubitaka ljudskih života. Uspešno pranje novca omogućava kriminalcima da uživaju u svom profitu i da nastave sa ciklusom kriminala tako što će učiniti da im sredstva budu na raspolaganju za ponovno investiranje u kriminal.

Kosovo je posvećeno tome da razvije i održava politike AML/CFT kako bi pojačalo svoju sposobnost da odgovori na sve veće rizike i kako bi obezbedilo delotvornu borbu protiv ML/TF. Pranje novca je nužna posledica svih krivičnih dela koja stvaraju profit i, mada je teško precizno proceniti iznos novca koji je opran na Kosovu, to su verovatno stotine miliona evra svake godine.

Stepen ranjivosti¹ u odnosu na različita prirođena krivična dela kojima je Kosovo izloženo bi je procenjen u skladu sa krivičnim delima sa kojima su povezani pranje novca i finansiranje terorizma: što je veća količina aktivnosti ML/FT povezanih sa konkretnim prirođenim krivičnim delom, utoliko je veća ranjivost Kosova u odnosu na to²

Slika 1: Pripadajuća krivična dela – stepen ranjivosti kojem je Kosovo izloženo.

Izbegavanje poreza su, kao i korupcija i mito, povezana krivična dela kojima je Kosovo najviše izloženo. Izbegavanje poreza u državi je povezano sa široko rasprostranjenom neformalnošću u privredi i sa visokim nivoom intenziteta

korišćenja gotovine, što stvara mogućnosti i prilike za izbegavanje plaćanja poreza na prihod i PDV-a koji su jedan od glavnih izvora finansiranja vlade. Korupcija i mito, sa druge strane, prisutni su u različitim oblicima širom jurisdikcije, ali aktivnosti povezane sa javnim nabavkama bi trebalo da se naglase kao one koje generišu najveću količinu kriminalnih prihoda.

Veliki broj vrsta krivičnih dela ima većinu svojih prihoda koji najpre imaju formu gotovog novca („keša“) i oni koriste relativno jednostavne metode za pranje. Ovo je olakšano visokim nivoom neformalnosti u kosovskoj ekonomiji, što pak otežava pravljenje razlike da li su sredstva stečena na zakonit način ili ne. Prevara i korupcija su jedina povezana pripadajuća krivična dela za koja se veruje da je većina njihove dobiti u finansijskim sredstvima. Finansijska sredstva olakšavaju mogućnost da se novcu uđe u trag.

➔ Nivo pretnje – Ekstremno visok

- Izbegavanje poreza: Izbegavanje poreza na Kosovu je široko rasprostranjeno, kao što je pokazao 2014. godine izveštaj Svetske banke koji je zaključio da je jaz kod PDV bio 34% (180 miliona €), dok je taj jaz kod poreza na dobit korporacija bio oko

17% (10 miliona €), a kod poreza na lični prihod ovo je došlo do 66% (180 miliona €). Izveštaj o neformalnoj ekonomiji iz 2017. godine našao je, slično ovome, da je poreski jaz premašio 300 miliona € godišnje. Izbegavanje poreza može uglavnom da se poveže sa neformalnom ekonomijom (koja navodno čini do 30% od celokupne ekonomije), što dozvoljava da zarade ostaju neprijavljene i zbog toga neoporezovane. Što se tiče izbegavanja poreza na lični prihod, veruje se da je povezan sa činjenicom da Kosovo nema popunjavanje obrazaca za povraćaj poreza fizičkih lica.

Nedovoljno prijavljivanje je uobičajena pojava na Kosovu, omogućena neformalnošću ekonomije, pošto prihodi koji se prijavljuju poreskim vlastima ne odražavaju stvarni prihod. Na primer, kompanije često ne dostavljaju precizne informacije o prihodima koje generišu.

U manjoj meri, postoje takođe i slučajevi detaljnije razrađenih šema za izbegavanje poreza gde kompanije sačinjavaju lažne račune kako bi lažno umanjile prihod na koji se plaća porez.

Dalje, većina neformalne ekonomije zasniva se na gotovini i veliki procenat ovakve ekonomije izbegava plaćanje poreza. Ovi nezakoniti prihodi mogu često da uđu u finansijski sistem kao jednostavni depoziti. Međutim, više razrađene poreske prevare mogu da sadrže i lažne račune i priznanice.

Mada postoji široko verovanje da veći deo prihoda od izbegavanja poreza ostaje unutar Kosova, međunarodna partnerstva bila su od fundamentalne važnosti u istragama i krivičnim gonjenjima prekograničnih transakcija koje su sadržale izbegavanje poreza. Jačanje prekogranične saradnje nastavlja da bude jedan od vrhunskih prioriteta za Kosovo.

- Krijumčarenje: Ovo krivično delo, slično ostalim krivičnim delima krijumčarenja („trafikinga“) olakšavaju porozne granice Kosova. Krijumčarenje robe iz Srbije na Kosovo ostaje u fokusu kriminalnih grupa i proizvodi iz Srbije su često prisutni u domaćim prodavnicama po konkurentnim cenama. Krijumčarena roba je uglavnom gorivo, lekovi, mlečni proizvodi, voće, meso, cigarete, kafa, alkoholna pića, povrće, poljoprivredne alatke, elektronski uređaji i tekstil.

Krijumčarenje je naročito učestalo na severnom Kosovu, mada se u regionu Gnjilana takođe primećuje visoka stopa krijumčarenja. Krijumčari koriste različita transportna vozila kao što su kamioni, automobili, traktori, kombiji i redovne autobuske linije. Uprkos trendu smanjenja, duvan je jedan od glavnih proizvoda podložnih krijumčarenju, a Crna Gora i Albanija su glavni izvori.

Krijumčarenje podrazumeva mnogo gotovog novca, keša, i smatra se da se većina zarade vraća u zemlju iz koje su proizvodi prokrijumčareni.

- Korupcija i mito: „Transparency International“ je 2019. godine Kosovu dao ocenu 36/100, što zemlju postavlja na 101. od 180 mesta u Indeksu percepcije korupcije. Nedostatak transparentnosti u procesu javnih nabavki, uz finansiranje političkih partija, nastavlja da bude glavni razlog za zabrinutost.

Jedan od najranjivijih sektora privrede jeste sektor građevinarstva, pošto se plaća mito za dobijanje povoljnijeg tretmana tokom administrativnih postupaka, kao i za dobijanje građevinskih dozvola

i saglasnosti. Kao rezultat ovoga, više od 100 miliona evra godišnje se izgubi na korupciji, a 20% ugovora svake godine zloupotrebe javni službenici.

Sitna korupcija se u mnogim zemljama doživljava kao korupcija javnih službenika nižih ili srednjih nivoa koja se odigrava u okviru javne uprave. Na Kosovu, ovo obuhvata javne institucije koje su odgovorne za pružanje javnih usluga u opštinama, zatim poresku administraciju, zdravstvene službe, obrazovanje, kao i opštinske i katastarske službe. Generalno se veruje da će većina krivičnih dela pranja novca povezanih sa ovim verovatno imati početni oblik u gotovom novcu i veruje se da kriminalci primenjuju jednostavne šeme za pranje novca.

Krupna korupcija se obično javlja na pozicijama visokog nivoa kao što su šefovi odseka ili odeljenja u određenom ministarstvu, stalni sekretari i druge pozicije visokog nivoa sa uticajem u vladinim ili javnim agencijama, ili su pak to sudije ili tužioci. Službe za nabavke, carina i fiskalni autoriteti su sektori koji su najviše izloženi rizicima u vezi sa pranjem novca.

Mada broj slučajeva sitne korupcije uveliko premašuje one sa krupnom korupcijom, čvrsto se veruje da prihodi povezani sa krupnom korupcijom čine većinu prihoda od korupcije na Kosovu. Sukob interesa i nepotizam bi, po mišljenju mnogih, mogli da budu najveće problematično pitanje u vezi sa korupcijom na Kosovu.

Mada korupcija manjeg obima može da se obavlja upotrebom gotovog novca, korupcija velikog obima koja je povezana sa nabavkama generalno obuhvata registrovane kompanije i politički izložene osobe (Politically Exposed Persons - PEP). Korišćenje „paravan“ kompanija olakšava zaobilazanje strogih provera od strane banaka. Veruje se da većina novca ostaje na Kosovu, a nekretnine i građevinske kompanije su pretežni način krajnjeg korišćenja ovih novčanih fondova.

Politički izložene osobe

UNDP Kosovo je 2018. godine objavio svoj prvi Izveštaj o tipologijama pranja novca politički izloženih osoba na Kosovu (Link), sa ciljem da pruži smernice za subjekte zadužene za izveštavanje o tome kako da se angažuju sa PEP kao klijentima, kako da prate i nadgledaju rizike i da identifikuju indikatore „crvene lampice“ koji mogu da zahtevaju podnošenje prijave za Finansijsku obaveštajnu jedinicu (FIU).

→ Nivo pretnje - Visok

- Trgovina drogom: još jedno krivično delo sa mnogo gotovinskog novca, profit povezan sa prodajom nezakonitih droga na Kosovu uglavnom proizilazi od opijata i kanabisa, a u manjoj meri i od kokaina i amfetaminskih stimulansa. Lokalno korišćenje droge nije široko rasprostranjeno, mada se doživljava kao da je u blagom porastu tokom poslednjih godina kao rezultat porasta lokalne ekonomije, kao i prosečnog porasta u prihodima stanovništva namenjenim za potrošnju. Kosovo je tranzitna zemlja za drogu koja se krijumčari na druga evropska tržišta.

- Falsifikovanje robe i piraterija: Dokazi ukazuju da postoji malo domaće proizvodnje falsifikovane robe na Kosovu, ali uvoz krivotvorene robe, naročito odeće i u manjoj meri elektronike, predstavlja razlog za zabrinutost. Prisutnost krivotvorenih i piratizovanih proizvoda na Kosovu je značajno povećana tokom protekle decenije, u smislu količine i raznovrsnosti proizvoda koji su na raspolaganju za prodaju, u meri da se vidi da pijace i manje maloprodajne radnje otvoreno trguju krivotvorenom robom. Kina je glavni izvor krivotvorenih proizvoda koji su uvezeni na Kosovo. IPR zaštite se sporo poboljšavaju, ograničene upornim nedostatkom svesti među građanima i u pravosudnom sistemu.

Vlada vodi evidenciju i izveštava o zaplenama krivotvorene robe. U 2016. godini Carina je konfiskovala krivotvorenu robu procenjene vrednosti od preko 2,5 miliona evra. Mada je krajnja prodaja na nivou maloprodaje generalno odvija za gotovinu, međunarodna veleprodaja se skoro isključivo odigrava kroz finansijski sistem.

- Trgovina ljudima (trafiking): 2018. godine američki Stejt Department je klasifikovao Kosovo kao Red („Tier“) 2, što znači da zemlja ne ispunjava u potpunosti međunarodni standard u borbi protiv trgovine ljudima. Vladine i policijske agencije se aktivno bave ovim problemom.

Trgovina ljudima je uglavnom povezana sa seksualnom eksploatacijom. Većina žrtava su žene koje dolaze iz istočne Evrope, naročito iz Albanije, Moldavije, Bugarske, Rusije i Ukrajine. Prosečna starost žrtava je između 20 i 35 godina, a većina žena je regrutovana u svojim rodним mestima, preko mogućnosti za bolji posao i život u Evropi. Tokom poslednjih godina policijska statistika podvlači porast broja slučajeva, što je takođe potaknuto i povećanjem trafikinga maloletnih lica.

Skoro svi prihodi imaju početnu formu keš novca, uz to da se značajan deo zarade verovatno vraća u jurisdikciju u kojoj je sedište organizovane kriminalne grupe. Nešto od zarade će verovatno ući u finansijski sistem na Kosovu u meri dovoljnoj da kriminalci mogu da koriste lokalne hotele, a plaćanja mogu da se vrše i elektronski.

Krijumčarenje međunarodnih migranata koji prolaze kroz Kosovo je u jakom opadanju poslednjih godina, naročito po

pitanju ljudi poreklom iz Sirije i Avganistana. Migranti koji se ilegalno krijumčare preko takozvanih „balkanskih ruta“ dolaze sa južnih granica sa Severnom Makedonijom i nastavljaju svoje putovanje do Evrope preko Srbije ili preko albanske luke. Međutim, smatra se da je vrlo mali deo zarade povezan sa Kosovom, pošto se plaćanja koja se generalno povezuju sa ovom aktivnošću uglavnom odigravaju u drugim zemljama.

Migracija određenih kategorija kosovskih državljana prema zemljama zapadne Evrope je tekuća pojava. Migranti su uglavnom ljudi u teškim ekonomskim uslovima, nezaposleni ili zaposleni uglavnom u privatnom sektoru, sa malim ili prosečnim platama, na socijalnoj pomoći, neki bez rešenog stambenog pitanja, nezadovoljni politikama u vezi sa zdravstvom, penzijom, bezbednošću i obrazovanjem. Međutim, smatra se da je tek malo kriminalnih prihoda povezano sa krijumčarenjem migranata, s obzirom na relativno porodne granice Kosova.

- Prostitucija: prostitucija je nezakonita na Kosovu i funkcioniše uz izvesno preklapanje sa trgovinom ljudima. Razlika je u tome što ovo drugo sadrži pretnju ili upotrebu sile ili neki drugi oblik prinude, dok prostitucija

ne podrazumeva bilo kakvu vrstu prinude. Poslednjih godina postoji porast u broju lokala za masažu za koje se veruje da su povezani sa prostitucijom.

Poznato je da prostitucija generiše značajne količine novca (oko 30-50 € po klijentu), skoro isključivo u kešu. Većina devojaka koje to rade nisu Kosovke, već iz zemalja kao što su Bugarska, Rumunija i Moldavija. Veći deo novca koji se tako zaradi na kraju se šalje van zemlje.

→ Nivo pretnje – Srednji

- Prevara: Prevara se pojavljuje u mnogim oblicima na Kosovu, međutim prevare velikih razmera sa finansijskim i investicionim produktima kao što su velike piramidalne šeme izgleda da ne predstavljaju značajniju pretnju. Ovo je verovatno povezano sa relativno niskim nivoom sofisticiranih investicionih produkata koje nudi finansijski sistem na Kosovu. Kloniranje kreditnih kartica je najčešća vrsta prevare na Kosovu, mada se ne smatra za široko rasprostranjen problem. Prevare povezane sa e-mail prevarama, kao što su tzv. „nigerijske e-mail prevare“ takođe postoje kao rizik na Kosovu.

Postojao je u poslednje vreme porast broja slučajeva iz turističkih agencija gde su prodavane lažne karte i paketi za odmore. Zloupotreba državnih beneficija se takođe može pojavljivati na Kosovu. Slučajevi prevare na Kosovu su generalno povezani sa međunarodnim organizovanim kriminalom, gde se plaćanja uglavnom vrše finansijskim sredstvima, a u odnosu na većinu drugih vrsta krivičnih dela na Kosovu iskazuje se viši nivo sofisticiranosti i sposobnosti u smislu pranja prihoda povezanih sa prevarom.

- Iznuda i zelenašenje: Na Kosovu je bilo otkriveno više slučajeva zelenašenja gde su pojedinci dobili pozajmice i od njih je zahtevano da ih vraćanom kamatom, a mada po informacijama na osnovu prijavljenih slučajeva ovo nije široko rasprostranjeno, veruje se da mnogo slučajeva ne biva prijavljeno, pošto ljudi koji su primili pozajmicu od zelenaša nisu voljni da prijave krivično delo.

Zelenašenje je generalno povezano sa ljudima koji ne mogu da pristupe zajmovima kroz finansijski sistem ili imaju hitnu potrebu za novcem. Organizovane i strukturisane kriminalne grupe su identifikovane, ali za sada većina slučajeva

obuhvata pojedince i male kriminalne grupe.

Iznuda nije uobičajena pojava na Kosovu i kompanije se ne suočavaju sa značajnim pretnjama. Iznuda na Kosovu, pored toga što je uglavnom povezana sa zelenašenjem, manifestuje se kroz pretnje, ucene, a većina prijavljenih slučajeva bili su mali ili individualni slučajevi gde se kriminalac lično susreće sa žrtvom da bi pretio ili uzeo novac. Pretnje se retko upućuju preko telefona. Isplate i za iznude i za zelenašenje se generalno vrše u kešu, a velika većina tog novca ostaje unutar Kosova.

- Pljačke i krađe: Ulični kriminal (krađe, otimanje tašnica) ne vidi se kao uobičajen problem na Kosovu i ne pojavljuje se kao generalni razlog za brigu u svakodnevnom životu. Ljudi generalno ne drže više veliku količinu gotovine kod kuće, što je umanjilo zaradu kriminalaca od provala. Ima slučajeva krađe automobila, ali i tu opada broj, a ukradena vozila se obično koriste za preprodaju delova. Ima slučajeva gde su privatne institucije kao što su mini marketi i benzinske pumpe meta razbojništva, ali to generalno nije veliko u smislu vrednosti koja

se ukrade. Postoje međutim neki znaci više učestalih organizovanih i nasilnih razbojništava i pljački finansijskih institucija. Smatra se da su sveukupno zarade od pljački i krađa u opsegu od tek nekoliko miliona evra.

→ **Nivo pretnje – Nizak**

- Ekološka krivična dela: Gradnja bez ikakvih kriterijuma, zastarele tehnologije, odsustvo prerade otpadnih voda, loše upravljanje deponijama industrijskog i kućnog otpada, kao i divlja eksploatacija prirodnih resursa, predstavljaju glavne ekološke probleme u zemlji. Zagađenje vazduha u urbanim oblastima i naročito u industrijskim oblastima procenjeno je kao veliko. Visok nivo siromaštva i neformalne ekonomije vrše dodatni pritisak na zemljište, tačnije pretnja su za kapacitet „ekonomskog i ekološkog“ zemljišta. Iako su ova ekološka pitanja zaista ozbiljna, ona ne stvaraju direktno profit koji treba da se opere. Nelegalna seča javlja se u mnogo oblika na Kosovu, što uključuje seču državne šume bez dozvole, seču stabala u zaštićenim oblastima, lažno prijavljivanje količine posečenog drveća i nelegalnu

seču u privatnim šumama. Spisak dalje produžavaju krijumčarenje i nezakonite prakse u računovodstvu. Nelegalna seča drveta ima takođe i transnacionalnu dimenziju i nedostatak kapaciteta da se zaštite šume na Kosovu znači da su šume u javnom i privatnom vlasništvu naročito pored granice/administrativne linije ranjive i glavne su mete kradljivaca drveta.

Međutim, postoji jak pad u nezakonitoj seči stabala pošto je većina drveća već posečena i ovo krivično delo nema više značajne veze sa organizovanim kriminalom na Kosovu. Većina onoga što je preostalo su pojedinci koji zbog svoje loše ekonomske situacije nelegalno seku šumu, uglavnom za sopstvene potrebe ili da preprodaju kako bi kupili osnovne potrepštine. Stoga se ovo trenutno ne smatra značajnim izvorom zarade za kriminalce.

S obzirom na prirodu krivičnog dela, prihodi će imati formu fizičke imovina (tj. drvo) i u određenoj meri u kojoj se ono preprodaje, oni će se generalno pretvoriti u gotov novac. U skorijoj istoriji bilo je slučajeva nelegalnog rudarstva npr. blizu korita reka i nelegalnih deponija otpada, međutim ovo se trenutno ne vidi kao značajna pretnja i malo je verovatno da će trenutno

generisati zarade vredne pomena.

- Protivzakonita trgovina oružjem: nezakonita trgovina oružjem se ne smatra za veliki kriminal u poređenju sa krijumčarenjem ljudi ili drugih roba. Nije bilo potražnje za novim malim naoružanjem i municijom s obzirom na broj komada oružja i municije iz nedavnog oružanog sukoba. Smatra se da je kriminalno tržište za kupovinu ilegalnog oružja prilično malo. Pored relativno slabe potražnje, i prosečna cena se smatra za nisku.

Skorašnji trend su gasni pištolji koji su nezakoniti na Kosovu ali se mogu legalno kupiti u nekima od susednih zemalja, a potom se krijumčare na Kosovo. Ovo je povezano sa pranjem novca samo u meri u kojoj se to preprodaje na Kosovu. Policijske jedinice Regionalne direkcije policije u Prištini zaplenile su 239 komada naoružanja i 2.584 komada raznovrsne municije različitog kalibra u prvih šest meseci 2018. godine.

→ Nivo pretnje – Ekstremno nizak

- Falsifikovanje: Falsifikovanje je na Kosovu uglavnom krivično delo koje je povezano sa krijumčarenjem migranata, sa lažnim vizama i pasošima koji su potrebni za prelazak granice, naročito ako je krajnja destinacija neka od evropskih država tzv. Šengen - zone. Potrebna je značajna količina tehničke stručnosti da bi se uverljivo falsifikovao evropski pasoš – to je nešto što se ne može uraditi bez odgovarajuće logističke organizacije.

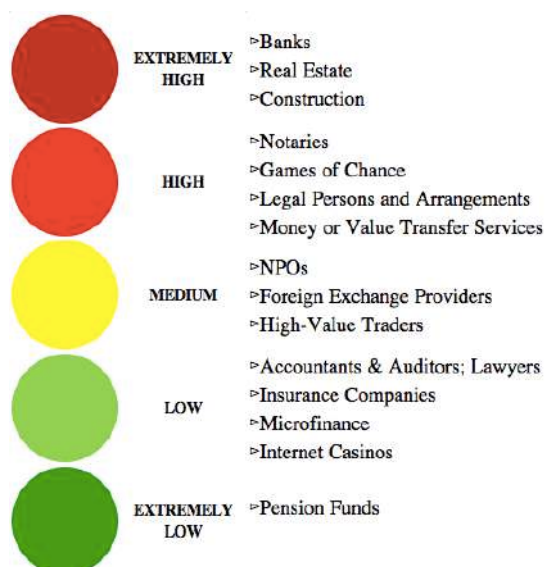
Smatra se da se velika većina lažnih evropskih pasoša koji se nađu na Kosovu proizvodi i prodaje izvan Kosova, po ceni koja ide od 1.000 do 4.000 dolara.

- Falsifikovanje novca: Uprkos činjenici da je Carina Kosova u 2017. godini zaplenila više od 2 miliona evra u lažnim novčanicama na granici sa Albanijom (Vrmnica), falsifikovanje novčanica nije generalno problem i obično sadrži pojedince oportuniste koji prave proizvode slabog kvaliteta koji ne donose mnogo profita (ako je uopšte i donose).

- Nezakonito trgovanje ukradenom robom: Ova kriminalna aktivnost nije značajna na Kosovu, ali se generalno odnosi na dve vrste roba: 1) ukradena vozila i 2) stare umetnine i predmeti. Krađa automobila na Kosovu je na niskom nivou i opada. Vozila koja se ukradu se uglavnom rasturaju i potom preprodaju kao auto delovi na nivou države. Novčana vrednost drevnih umetničkih i drugih predmeta se na Kosovu smatra veoma niskom, a nema dokaza da postoji kriminalno tržište za njih.

Subjekti zaduženi za izveštavanje

Od vrhunske je važnosti da se razumeju različite metode koje ovi kriminalci primenjuju kako bi rasporedili, podelili kroz slojeve i integrisali „prljavi“ novac u formalnu ekonomiju. Subjekti zaduženi za izveštavanje i njihove ranjivosti su od presudne važnosti kod rešavanja rizika u vezi sa pranjem novca, pošto su ove institucije „vozila“ preko kojih su kriminalni prihodi prikriiveni i ubačeni u sistem.

Slika 2: Subjekti zaduženi za izveštavanje – stepen ranjivosti kojem je Kosovo izloženo.

Slično prirođenim krivičnim delima, ranjivost subjekata zaduženih za izveštavanje na Kosovu u odnosu na rizike u vezi sa pranjem novca je ocenjivana prema jednom broju STR koje su oni dobili: što je veća količina STR ML/FT, veća je ranjivost ekonomskog

sektora.

Uprkos snažni kontrolama ML/FT i visokom stepenu razumevanja rizika u okviru bankarskog sektora, ovaj sektor se smatra najranjivijim na Kosovu zbog svoje prirode, dimenzija i složenosti. Dalje, priznato je da je sektor nekretnina i građevinarstva veoma privlačan za aktivnosti pranja novca, delom kao rezultat prirodno velikih transakcija u ovom sektoru, a takođe i kao rezultat velike količine gotovog novca ovde, što omogućava kriminalcima da prikriju svoju povezanost sa kriminalno stečenim fondovima.

Korupcija i mito su među glavnim prirođenim krivičnim delima povezanim sa ovim sektorom, što bi za rezultat trebalo da ima preraspodelu resursa za identifikovanje i sprovođenje mera za prikladan tretman politički izloženih lica (PEP).

Socioekonomski efekti kriminalnih finansijskih tokova na legalnu ekonomiju i društvo su ogromni. Oni pokrivaju sledeće elemente: poremećaji u raspodeli resursa, sa preusmerenjem od visoko isplativih investicija ka investicijama koje nose mali rizik od otkrivanja, menjanje cena, naročito u sektoru nekretnina, nelojalna konkurencija, rizik od ubacivanja nezakonitih aktivnosti, negativan uticaj na direktne strane investicije, korupcija, rizici za nestabilnost sektora nekretnina, kao i jačanje nekorektnih prihoda sa strane.

2. SEKTORSKE TIPOLOGIJE

Naredni odeljak ilustruje rizike u vezi sa pranjem novca u različitim privrednim sektorima na Kosovu. U tom smislu, biće ilustrovani stvarni slučajevi, zajedno sa analizom rizika koji oni predstavljaju i sa trendovima koji se pojavljuju.

Za sve ilustrovane slučajeve se smatra da oslikavaju rizike od pranja novca u svakom od sektora kosovske privrede, pošto su ovo najčešće ponavljane transakcije prema prijavama subjekata zaduženih za izveštavanje.

Finansijski sistem

Finansijske institucije širom sveta se suočavaju sa značajnim izazovima kada se bore protiv finansijskog kriminala. Njihov internacionalni karakter predstavlja jedan od glavnih izazova: zbog uzajamne povezanosti lica širom sveta, transakcije ostavljaju internacionalni trag. Ovo znači da bez obzira na nacionalne napore u smeru zaštite integriteta lokalnih finansijskih sistema, ako se sve finansijske institucije širom sveta ne pridržavaju efikasnih i delotvornih mera za AML/CFT, svetski finansijski sistem biće u riziku.

Bankarstvo

Prema Operativnoj radnoj grupi za finansijsku akciju, bankarstvo obuhvata, ali nije ograničeno samo na to, sledeće:

- Bankarstvo koje radi sa stanovništvom (fizičkim licima): ponuda produkata i usluga direktno ljudima i biznisima koji su klijenti (uključujući ovde i pravne aranžmane), kao što su tekući računi, krediti i produkti u vezi sa štednjom;
- Korporativno i investiciono bankarstvo: obezbeđivanje korporativnih finansijskih i korporativnih bankarskih produkata i investicionih usluga za korporacije, vladu i institucije;
- Investicione usluge (ili Upravljanje bogatstvom): nuđenje produkata ili usluga za upravljanje bogatstvom klijenta (takođe poznato i kao Privatno bankarstvo);
- Korespondentske bankarske usluge: ponuda bankarskih usluga od strane jedne banke („korespondentska banka“) za drugu banku („respondentska banka“).

Skoro sve punoletne osobe na Kosovu koriste banku za finansijske usluge, što je od suštinskog značaja za rad svih vrsta

biznisa unutar formalne ekonomije. Na Kosovu funkcioniše deset komercijalnih banaka i one predstavljaju 67,5% vlasništva i čine oko 88,9% ukupnih sredstava bankarskog sektora. Na dve preostale domaće banke otpada ostalih 11.1%.

Kosovski bankarski sistem je dobro regulisan, profitabilan i likvidan. Centralna banka Kosova (CBK) je nezavisna javna agencija sa ovlašćenjem da izdaje licence, nadgleda i reguliše finansijske institucije i osiguravajuće kompanije na Kosovu. Centralna banka Kosova je usvojila bankarska pravila i uredbe u skladu sa Sporazumima iz Bazela i direktivama EU.

„Crvene lampice“ u borbi protiv pranja novca (AML)

Transakcije koje su „intenzivne“ po pitanju gotovog novca, kao i transakcije velike vrednosti, predstavljaju neke od najčešćih crvenih lampica za AML u bankarskoj delatnosti, konkretnije na nivou bankarstva za stanovništvo.

Tajnost, sa druge strane, je još jedna crvena lampica, naročito u okviru korporativnog bankarstva. Preporuka FATF br. 9 naglašava da države treba da obezbede da zakoni o tajnosti u finansijskim institucijama ne sprečavaju implementaciju

preporuka FATF. Pored ovoga, identifikovanje korisnog vlasništva kao i prikrivanje fondova kroz korišćenje složenih pravnih struktura takođe mogu da predstavljaju veći rizik za pranje novca, zajedno sa transakcijama složenih produkata i PEP. Česta prekogranična priroda ovih transakcija takođe nosi dodatne rizike.

Poslednje, ali ne i najmanje važno, korespondentske bankarske usluge su aktivnost sa visokim rizikom koja je karakteristična za bankarski sektor pošto ovo može da sadrži i transakcije visoke vrednosti i ograničene informacije o onome ko plaća i izvorima fondova, naročito kada se vrše transakcije sa bankama koje su locirane u jurisdikcijama koje ne poštuju međunarodne preporuke u vezi sa AML.

Priroda, veličina i složenost kosovskih banaka koje rade sa stanovništvom čine ih ranjivim u odnosu na sve faze procesa ML zbog njihove centralne funkcije u okviru finansijskog sistema.

Imajući u vidu da se bankarski sektor bavi velikom većinom od svih međunarodnih transfera koji prolaze kroz finansijski sektor, on je prirodno izložen međunarodnom ML/FT koji i ulaze i izlaze sa Kosova.

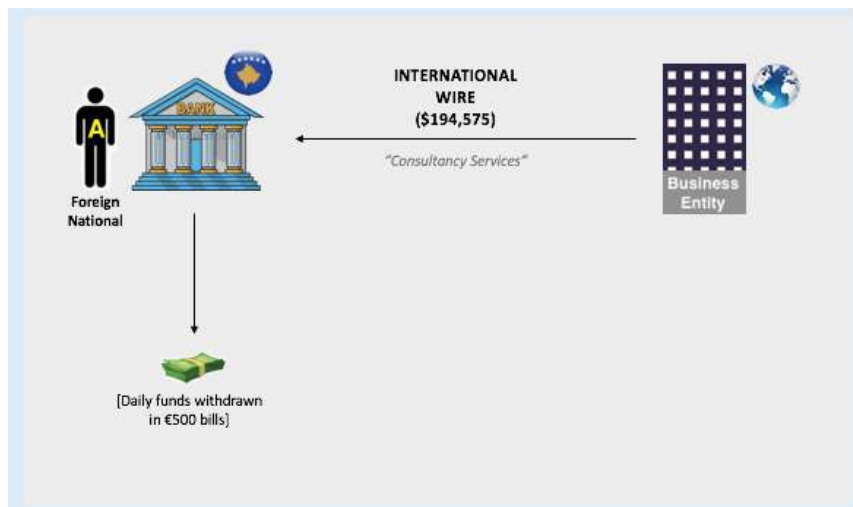
Sveukupno bankarski sektor ima jak AML/CFT i, u poređenju sa drugim evropskim zemljama, kosovske banke su izabrale pristup zasnovan na odvratanju rizika. Na primer, nacionalne banke generalno ne pružaju usluge licima koja nemaju prebivalište na Kosovu.

CDD i vođenje evidencije se delotvorno sprovode prema svim klijentima, uz implementaciju pojačanih CDD tamo gde je potrebno, sa sprovođenjem jakih i delotvornih procedura za monitoring transakcija klijenata kako bi se otkrile aktivnosti pranja novca.

Banke su podnele 785 STR u 2019. godini, što je razuman broj s obzirom na veličinu bankarskog sektora. Pored ovoga, kosovska Finansijska obaveštajna jedinica smatra da je kvalitet STR dobar.

Sledeće tipologije ilustruju neke od kosovskih rizika u bankarskom sektoru u vezi sa pranjem novca:

Tipologija I

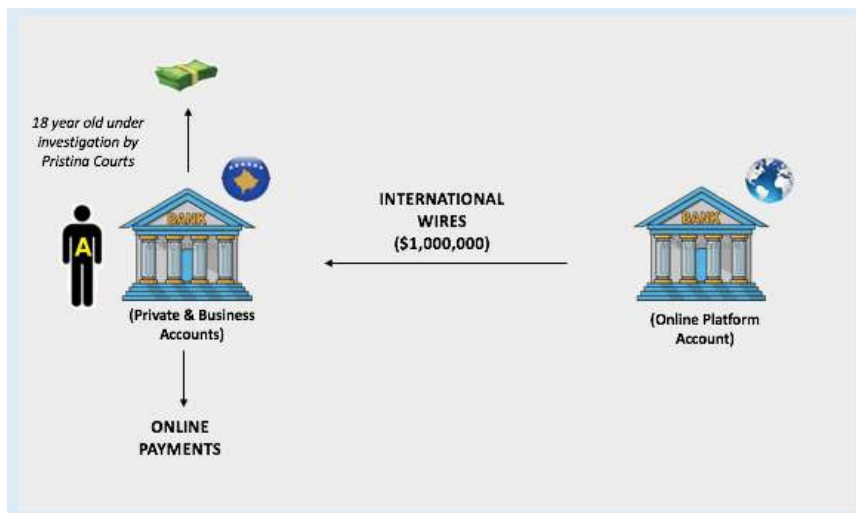
Strani državljanin A koji se nalazi na Kosovu koristio je lokalne bankovne račune da opere nezakonite novčane fondove. Ovi fondovi bili su prebačeni preko stranog poslovnog subjekta sa ciljem da se ne plati porez odgovarajućim poreskim organima.

Nakon što su nezakoniti fondovi bili poslani, strani državljanin A je izvršio više podizanja gotovine u iznosima manjim od praga za prijavljivanje, prateći specifičan obrazac ponašanja (dnevno podizanje keša u novčanicama od 500 €).

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- „Smurfing“ – višestruka, jedno za drugim, podizanja keša u novčanicama od 500 €. Da su ove transakcije bile spojene u jednu, to bi bilo prijavljeno lokalnim vlastima. Preko „smurfinga“ kriminalci obično integrišu oprani novac u ekonomiju.
- Prekogranične operacije – prekogranične transakcije otežavaju praćenje fondova. To obično zahteva međunarodnu saradnju kada se preduzimaju istrage, a kriminalcima ovo nudi dodatno stvaranje slojeva sa kriminalnim fondovima.
- Obrazloženje transakcije – subjekat A nije imao nikakvu istoriju pružanja konsultantskih usluga, niti izgleda da je vrednost prebačenog novca srazmerna uslugama koje subjekat A tvrdi da je pružio.

Tipologija II

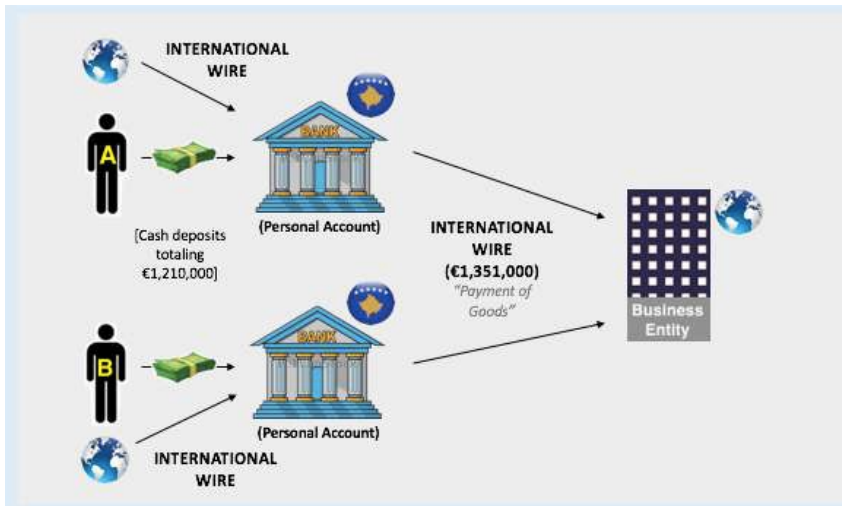
Subjekat A navodno prodaje video snimke preko inostrane Internet platforme. Promet od Internet platforme je prebačen na kosovske bankovne račun, i na privatni i na poslovni. Samo sredstva koja su prebačena na poslovni račun su prijavljena kod PSK, dok je 600.000 \$ prihoda bilo prebačeno na Kosovo sa ciljem da se izbegne plaćanje poreza. Opran novac je podizan i korišćen za plaćanja preko Interneta.

Subjekat A je u isto vreme bio i pod istragom prištinskog suda.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Prekogranične operacije – pošto keš ne može normalno da se prati nazad do pojedina, kriminalci obično operišu sa kešom i verovatno će položiti sredstva u finansijski sistem u formi gotovine.
- Klijent koji je pod krivičnom istragom – subjekti zaduženi za izveštavanje bi trebalo da znaju i da se osećaju komforno sa klijentima sa kojima sarađuju i posluju. Periodični pregledi treba da se preduzimaju da bi se subjekti zaduženi za izveštavanje osećali komforno sa svojim klijentima sve dok traje njihov poslovni odnos.
- Privatni računi – zbog nižeg nivoa transparentnosti ovih produkata, ovi računi umanjuju mogućnosti za praćenje novca.

Tipologija III

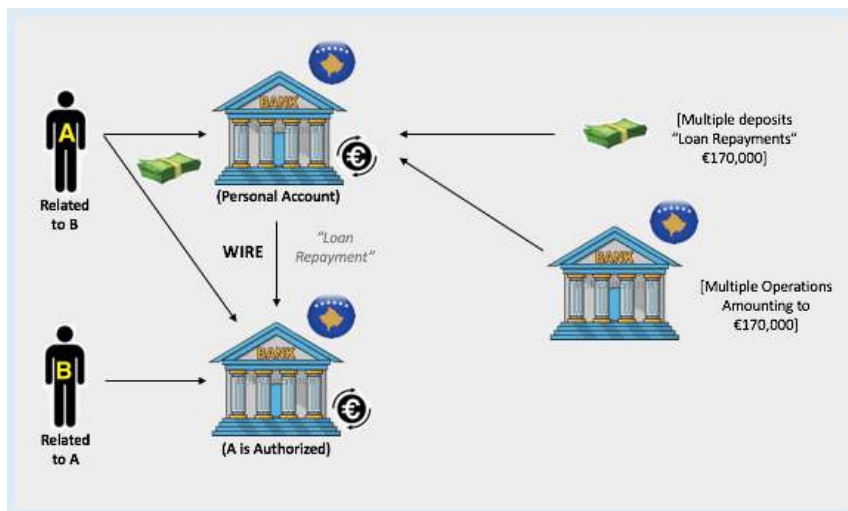
Subjekti A i B su deponovali velike iznose gotovog novca u ukupnom iznosu od 1.210.000 €. Ovo fondovi koji su deponovani na kosovske račune su kasnije prebačeni na strani poslovni subjekat koji je lociran u istoj jurisdikciji odakle su i potekli međunarodni transferi. Fondovi deponovani na lične račune na Kosovu su rezultat neprijavljenih poslovnih aktivnosti u stranoj zemlji.

Kriminalci su nameravali da izbegnu porez i operu novac na Kosovu, dok su te fondove integrisali u finansijski sistem kada je novac prebačen van Kosova.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Operacije sa mnogo gotovog novca – pošto se keš ne može normalno pratiti unazad do pojedinaca, kriminalci obično rade sa kešom i verovatno će ubaciti sredstva u finansijski sistem u formi gotovine.
- Operacije koje nemaju ekonomsku/finansijsku logiku – kada je kriminalni novac ubačen u finansijski sistem, kriminalci su zainteresovani za njegovo stavljanje u slojeve kako bi ga bilo teže pratiti. Ovo se ostvaruje vođenjem više operacija i pomeranjem fondova što je više moguće, čak i ukoliko su provizije visoke i ako izgleda da operacija nema logike.
- Krediti – ovi produkti mogu da predstavljaju veći rizik od pranja novca pošto kriminalci obično povezuju nezakonita sredstva ili sa izdavanjem ili sa plaćanjem kredita.

Tipologija IV

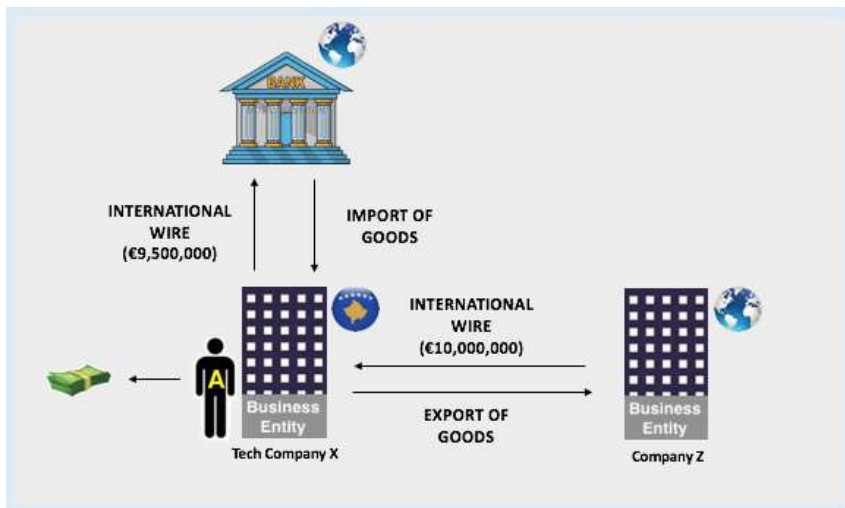
Više gotovinskih depozita velike vrednosti uplaćeno je na lični račun subjekta A. Kada kriminalna gotovina uđe u bankarski sistem, subjekat A prelazi na slojeve sa sredstvima: sa jedne strane, izvršava nekoliko operacija unutar svog računa (tj. oročene depozite, premeštanje gotovine i dolazne transakcije između različitih ličnih računa).

Sa druge strane, A koristi račune subjekta B da bi obezbedio naredni sloj i na taj način komplikovao mogućnost praćenja sredstava. Ne postoji logično obrazloženje linije od A do B, jer „otplati kredita“ koju navodi subjekat A nije prethodilo izdavanje kredita od strane subjekta B.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Operacije sa mnogo gotovog novca – pošto se keš ne može normalno pratiti unazad do pojedinaca, kriminalci obično rade sa kešom. Stoga operacije sa velikom količinom keša mogu biti povezane sa nezakornitim aktivnostima i treba da budu podložne analizi.
- Prekogrančne operacije – prekogrančne transakcije otežavaju praćenje fondova. To obično zahteva međunarodnu saradnju kada se preduzimaju istrage, a kriminalcima ovo nudi dodatno stvaranje slojeva sa kriminalnim fondovima.
- Obrazloženje transakcije – prijavljeno je da je međunarodni transfer bio plaćanje za robu. Ova roba nikada nije prijavljena kao dobijena od poslovnog subjekta. Nikakva roba niti usluge nisu dobijeni za isplatu 1.351.000 €, što čini evidentnim da su subjekti A i B bili zainteresovani samo za transfer novca van Kosova.

Tipologija V

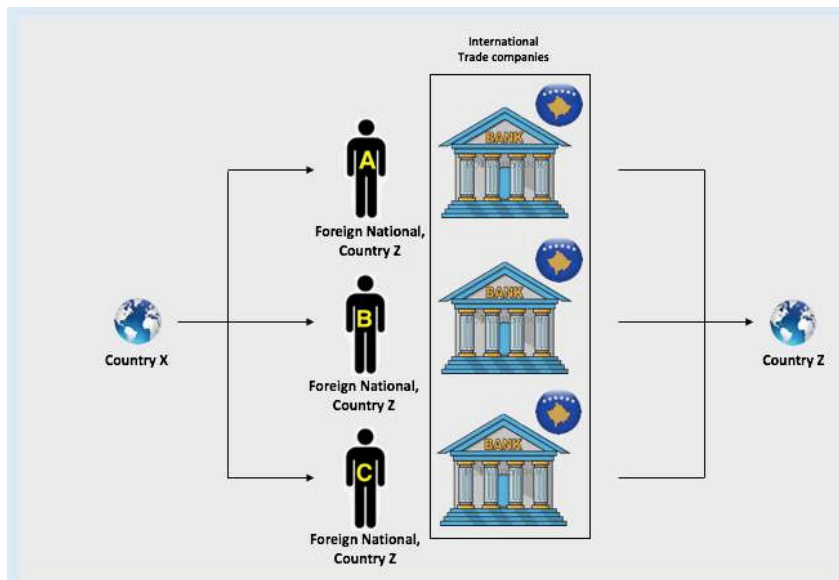
Kompanija X nema prodajna mesta na Kosovu. Uvozi robu koja se skladišti ili ponovo izvozi u preduzeće Z istog dana uvoza. Kompanija Z nema maloprodajne objekte i nedavno je osnovana. Čini se da nema legitimnih međunarodnih trgovinskih transakcija jer nijedna roba zapravo nije uključena u ove operacije. Krimalci koriste bankovne račune na Kosovu za prebacivanje sredstava preko granice.

Subjekt A naplaćuje naknadu kao posrednik.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Obrazloženje transakcije – prijavljeno je da su internacionalni transferi bili plaćanja za uvoz/izvoz robe, ali nikakva roba nije razmenjena. Nelegalni fondovi imaju poreklo u državi X, premešteni su i prolaze kroz slojeve na Kosovu, da bi na kraju bili integrisani u finansijski sistem države X nakon što su „očišćeni“.
- Prekogranične operacije – prekogranične transakcije otežavaju praćenje fondova. To obično zahteva međunarodnu saradnju kada se preduzimaju istrage, a kriminalcima ovo nudi dodatno stvaranje slojeva sa kriminalnim fondovima.

Tipologija VI

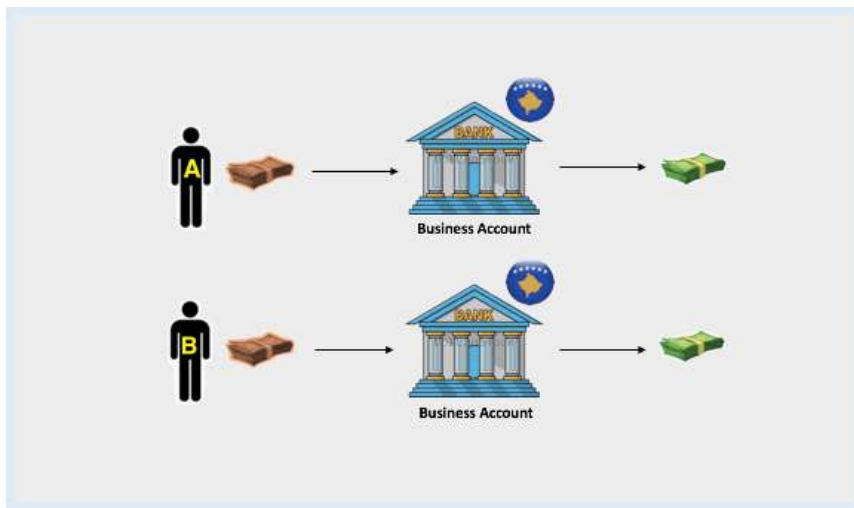
Strani državljani A, B i C su vlasnici međunarodnih trgovinskih preduzeća na Kosovu i koriste račune lokalnih banaka za primanje i slanje sredstava u inostranstvo. Promet u poslovnim računima ne odgovara uvozno-izvoznim deklaracijama.

Strani državljani navodno su na Kosovu pokušali da peru nezakonita sredstva od krivičnih dela počinjenih u zemlji X, sa ciljem da se ta sredstva integrišu u zemlju Z.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Neusklađenost cena – transakcije koje sadrže međunarodnu trgovinu nemaju cenu koja se podudara sa iznosima koji su prijavljeni lokalnim vlastima. Cene su uvećane sa ciljem da se učini da izgleda da su nelegalni fondovi rezultat zakonitih operacija kao što je trgovina.
- Prekogranične operacije – prekogranične transakcije otežavaju praćenje fondova. To obično zahteva međunarodnu saradnju kada se preduzimaju istrage, a kriminalcima ovo nudi dodatno stvaranje slojeva sa kriminalnim fondovima.

Tipologija VII

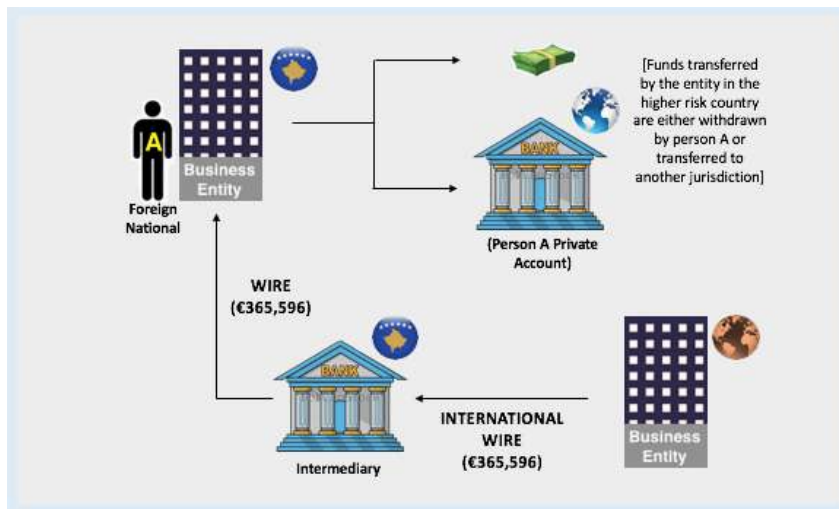

Subjekti A i B deponovali su više novčanica od 50 evra koje su odštampane drugačije, što je strategija koju sprovode bankarske institucije za identifikaciju ukradenog novca. Ove osobe, bez vidljive povezanosti među sobom, uplaćuju depozit na nedavno otvorenim poslovnim računima kako bi ovim sredstvima dali legalnu fasadu (promet nastao iz poslovnih aktivnosti). Ta nelegalna sredstva su kasnije povučena.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Operacije sa mnogo gotovog novca – pošto se keš ne može normalno pratiti unazad do pojedinaca, kriminalci obično rade sa kešom. Stoga operacije sa velikom količinom keša mogu biti povezane sa nezakornim aktivnostima i treba da budu podložne analizi.
- Obeležene novčanice – finansijske institucije mogu da budu u stanju da identifikuju novčanice koje su povezane sa kriminalcima. Ove oznake obično nisu primetne golim okom ali su se dokazale kao delotvorne u odvrćanju postavljanja nelegalnog novca u finansijski sistem.

Tipologija VIII

Račun subjekta A ne pripisuje se poslovnim aktivnostima njegovog nedavno osnovanog entiteta, već međunarodnim transferima od entiteta smeštenog u jurisdikciji visokog rizika preko posrednika smeštenog na Kosovu. U ovom slučaju posrednik ima korespondentski bankarski odnos sa poslovnim subjektom Banke A.

Ta sredstva se zatim deponuju na privatnom računu inostrane banke pod imenom subjekta A ili se povlače.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Posredovanje – posrednici se obično koriste da daju dodatne slojeve u operacijama koje vode kriminalci. Pored ovoga, to još više udaljava kriminalce od novca koji se prenosi transakcijom, što na kraju otežava mogućnost da se ti fondovi prate.
- Jurisdikcije sa većim rizikom – prekogranične transakcije mogu da predstavljaju indikator visokog rizika pošto to komplikuje mogućnosti za praćenje sredstava. Ukoliko su institucije koje su uključene sa većim rizikom, što znači da FATF smatra da su iz država koje ne mogu delotvorno da se bave rešavanjem rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, onda bi ovo predstavljalo dodatni rizik. Institucije treba da budu veoma budne i oprezne u vezi sa partnerima iz ovih jurisdikcija.
- Privatni računi – zbog manjeg nivoa transparentnosti ovih produkata, ovi računi smanjuju mogućnost praćenja novca.

Korespondentske bankarske usluge

FATF definiše korespondentno bankarstvo kao pružanje bankarskih usluga od jedne banke ("Korespondentna banka") drugoj banci ("respondentska banka"). Korespondentna banka može da pruži široki spektar proizvoda i usluga, mada se ovaj termin ne odnosi na jednokratne transakcije, jer se odnosi na tekuće transakcije među institucijama.

Međunarodni standardi ne zahtevaju od institucija da vrše KIC na klijentima svojih klijenata (KICC). Ipak, institucije treba da uspostave procedure za otkrivanje i reagovanje na promene u profilu rizika za te respondentske institucije.

U slučaju da se otkriju nepravilnosti, korespondentska institucija treba da isprati ovo sa respondentskom institucijom tako što će podneti zahtev za informacije (RFI) o bilo kojoj konkretnoj transakciji. Po prijemu informacija, korespondentska institucija treba da proceni da li respondentska institucija ostaje unutar pažnje za rizik. Ne očekuje se da se KICC sprovede u ime respondentske institucije.

Zbog visokog rizika od ML koji predstavljaju korespondentske bankarske usluge, kosovske bankarske institucije moraju da imaju efikasne procedure KIC za otkrivanje institucija kojima kosovske banke

pružaju korespondentske bankarske usluge. CDD i učestalost revizije treba prilagoditi riziku kupca.

Kosovski finansijski sistem izgrađen je na 10 banaka. Banke predstavljaju veoma visok rizik od pranja novca, a Korespondentske bankarske usluge su aktivnost koja predstavlja visoki rizik u bankarskom sistemu. FATF je u oktobru 2016. godine izdao Uputstvo o korespondentskim bankarskim uslugama (Link). Pored toga, Wolfsberg Grupa, udruženje trinaest globalnih banaka koje ima za cilj da se bori sa rizicima finansijskog kriminala, objavilo je materijale za podršku implementaciji „Corporate Banking Due Diligence“, uključujući upitnik AML (Link). Kosovske banke mogu da razmotre ove materijale tokom usvajanja i revizije postupaka protiv pranja novca (AML).

CDD – Identifikacija i verifikacija

Preporuka FATF 10 apeluje na subjekte koji izveštavaju da se aktivno angažuju sa klijentima kako bi u potpunosti shvatili prirodu posla za koji korisnik zahteva produkte i usluge ovih institucija, korisnog vlasništva, a da su u stanju da identifikuju i provere identitet kupca. U tom cilju, jedan od izazova je prilagođavanje postupaka i procesa subjekata koji izveštavaju kako bi služili društvu sa sve većom digitalizacijom.

Prema FATF-u, digitalno plaćanje raste sa procenjenih 12,7% godišnje, a predviđa se da će do 2020. dostići 726 milijardi godišnjih transakcija. Dakle, tehnologije za digitalni identitet (ID) se brzo razvijaju, što stvara digitalne ID sisteme. Njihovo razumevanje postalo je od suštinske važnosti u primeni pristupa zasnovanog na riziku, uz korišćenje pouzdanih, nezavisnih sistema digitalne identifikacije. U tom cilju, vlade bi trebalo da razviju jasne smernice ili propise koji će omogućiti regulisanim entitetima da pravilno sprovedu CDD sa pristupom utemeljenim na riziku.

Sa druge strane, regulisani subjekti trebalo bi da:

- Koriste informisani pristup zasnovan na riziku i oslanjaju se na digitalne ID sisteme za CDD, uključujući razumevanje nivoa pouzdanosti sistema, posebno za potvrdu identiteta i potvrdu autentičnosti, i da osiguraju da su nivoi pouzdanosti prikladni za rizike ML/TF povezane sa kupcem, produktom i jurisdikcijom;
- Razumeju osnovne komponente sistema za digitalnu identifikaciju, naročito dokazivanje i identiteta i identifikaciju;
- Razmotre sisteme digitalnog ID za pojednostavljen „Due Diligence“ za klijente sa nižim rizikom, istovremeno usvajajući višeslojni pristup kako bi digitalni sistem prilagodili i za druge nivoe osiguranja da bi podržali finansijsku inkluziju;
- Revidiraju politike za ponovnu procenu potreba u vezi sa klasifikacijom identifikacije kupaca bez ličnog kontakta kao aktivnosti visokog rizika;
- Ako je to relevantno, koriste procese protiv prevare i za sajber-bezbednost za podršku dokazivanju i potvrđivanju digitalnog identiteta;

- Regulisani entiteti bi trebalo da obezbede da imaju pristup ili da omoguće vlastima da dobiju osnovne informacije o identitetu i dokaze ili digitalne informacije potrebne za identifikaciju i proveru lica.

Za više informacija o digitalnom identitetu, FATF je objavio javne konsultacije o ovom pitanju ([Link](#)), na osnovu kojih su sačinjeni prethodni komentari. Treba napomenuti da se Uputstvo još uvek radi i zbog toga se sadržaj može promeniti.

Složeni produkti i usluge

U ovom sažetku takođe bi trebalo razmotriti nove načine plaćanja i virtualne valute. Virtualna sredstva stvorila su ekosistem sklon povećanju anonimnosti, dok su platforme i razmenjivači postali sve više decentralizovani, što je omogućilo smanjenu transparentnost i povećanu zamućenost finansijskih tokova, kao i pojavu drugih poslovnih modela sa virtualnim sredstvima, poput ponude kovanog novca, koji predstavljaju rizike ML/TF, uključujući i rizike od prevara i manipulacija tržištem.

Dalje, nove tipologije nezakonitog finansiranja i dalje se pojavljuju, uključujući sve veću upotrebu šema virtuelnog i virtuelnog stvaranja slojeva. FATF je objavio Uputstvo o virtuelnim sredstvima i pružaocima usluga u vezi sa virtuelnom imovinom ([Link](#)).

Preporuke i naredni koraci

Iako Kosovo nije deo evro-zone, ono je usvojilo evro kao svoju valutu. To je povećalo finansijsku stabilnost i omogućilo da ova jurisdikcija ostane atraktivna za strane i domaće investitore. Pored toga, stabilnost evra zaštitila je Kosovo od rizika inflacije, što je omogućilo rast i povećanje prosečnog dohotka domaćinstava.

Očekuje se da će banke nastaviti da pružaju podršku lokalnoj ekonomiji kroz kreditnu ekspanziju. To će povećati iznos kredita u privredi, što će pak omogućiti kriminalcima da lakše kamufliraju fiktivne kredite.

Prema novinskoj agenciji „Emerging Europe“, krediti koji su dospeli na kraju 2018. godine iznosili su 2,7 milijardi evra u odnosu na 1,4 milijarde u 2010. godini, što je za 93% više. U isto vreme, depoziti su porasli za 73% u istom periodu, ukupno u iznosu od 3,36 milijardi evra u 2018. godini.

Očekuje se da će kriminalci pozajmljivati sopstveni kriminalni novac i da će to dalje biti jedan od najpopularnijih „izmišljenih“ kredita. Sa tim u vezi, važno je pojačati napore u razumevanju ovih produkata i u sprovođenju delotvorne brige oko klijenta

sa ciljem identifikovanja transakcija koje nemaju obrazloženje.

Priroda kosovske ekonomije sa mnogo keša ostaće prepreka u bliskoj budućnosti za potpuno obezbeđivanje finansijskih proizvoda od strane banaka. Sve dok zaposleni i dalje budu plaćeni u gotovini, oni neće moći pristupiti pozajmicama od banaka. Razvoj mikrofinansijskih sredstava i mogućnosti digitalnog plaćanja, kao i češća upotreba kreditnih kartica povećaće dimenzije formalne ekonomije, što će na kraju proširiti bankarstvo sa stanovništvom.

Kosovo će takođe doživeti snažniji razvoj i širenje digitalnih plaćanja, što će imati veliki uticaj na bankarski sistem. Bankarski subjekti će uključiti nove produkte i oni će morati da prilagode svoje trenutne politike i postupke kako bi pružili usluge stanovništvu koje ima sve više potreba oko digitalnih usluga, sve vreme u skladu sa zahtevima protiv pranja novca. Identifikacija bez susreta licem u lice i provera identiteta kupaca verovatno će ostati jedan od najvećih izazova.

Mikrofinansije

Mikrofinansiranje, koje se često naziva „bankarstvo nebankarskog“ ili finansijska inkluzija, je aktivnost koja obuhvata finansijske aktivnosti koje imaju za cilj da omoguće da više pojedinaca i preduzeća, posebno grupa sa malim primanjima, ruralnim, neshvaćenim i nedovoljno zadatim, pristupi i koristi formalne finansijske usluge.

Pored komercijalnih banaka, mikrofinansijske institucije (MFI) predstavljaju još jedan važan faktor na tržištu kredita na Kosovu. Vrednost ukupne imovine MFI iznosila je 192,4 miliona evra u 2017. godini. Glavni korisnici kredita MFI su domaćinstva (64% vrednosti kredita) i mala preduzeća (36% vrednosti kredita). Prosečna veličina kredita je oko 2.000 evra.

Crvene lampice AML

Promovisanje prelaska stanovništva sa neformalnih na formalne finansijske usluge je centralno u agendi AML. Siva ekonomija bi mogla biti provodnik nezakonite transakcije. Bez obzira na to, mikrofinansiranje je ranjivo na rizike od ML, naime nedostatak pouzdane identifikacione dokumentacije i verifikacije podataka za potencijalne kupce, što za uzvrat ograničava sposobnost institucija da obave tražene nivoe provera. Ovaj nedostatak dokumentacije je obično očigledan kod ljudi

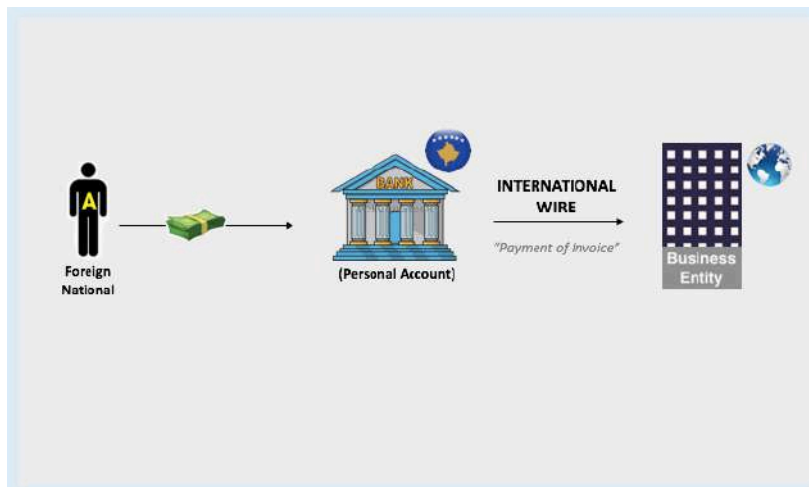
koji žive u ruralnim sredinama ili su zaposleni u neformalnom sektoru (često su to pojedinci plaćeni u gotovini i/ili nedokumentovani migranti).

Treba napomenuti da finansijski isključeni pojedinci posluju gotovo u potpunosti sa gotovinom. Stoga će biti teško pratiti transakcije, a obezbeđivanje dokumentacije o izvoru bogatstva i izvoru sredstava može postati izazov. Vlada bi zajedno sa entitetima koji izveštavaju trebalo da radi na identifikaciji operacija povezanih sa utajom poreza (gde se na taj način koristi mikrofinansijski sektor za pranje novca), iz onih operacija ili kod klijenata koji pokušavaju da se uključe na Kosovu u zajednicu koja koristi usluge banaka.

Čini se da mikrofinansijske kompanije imaju manje jako znanje o AML/CFT, što je delimično prikazano u prijavi STR. Dalje, budući da su to kompanije koje kreditiraju, one imaju snažne samo-podsticaje za identifikaciju kupaca i vođenje dobre evidencije. Kompanije za mikrofinansiranje obično dobro poznaju svoju korisničku bazu izgrađenu u dužem vremenskom periodu, što bi im olakšalo otkrivanje sumnjivog ponašanja.

Sledeća tipologija ilustruje neke od kosovskih rizika u vezi sa pranjem novca u okviru mikrofinansijskog sektora:

Tipologija IX

Strani državljanin A otvorio je poslovni račun na Kosovu i počeo da donosi gotovinske depozite praćene neposrednim međunarodnim odlaznim transferima (opisanim kao „plaćanje računa“) inostranom preduzeću.

Zahvaljujući međunarodnoj saradnji dokazano je da subjekat A nije registrovan u svojoj zemlji porekla, što znači da je račun otvoren sa lažnom dokumentacijom.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Operacije sa mnogo gotovog novca – pošto se keš ne može normalno pratiti unazad do pojedinaca, kriminalci obično rade sa kešom. Stoga operacije sa velikom količinom keša mogu biti povezane sa nezakonitim aktivnostima i treba da budu podložne analizi.
- Identifikacija i verifikacija klijenata – osobe koje pokazuju falsifikovane ili dokumente trećih lica predstavljaju veliki rizik pošto ne žele da otkriju svoj pravi identitet. Subjekti zaduženi za izveštavanje imaju mehanizme za identifikovanje i verifikaciju identiteta klijenata.
- Prekogranične operacije – prekogranične transakcije dodatno otežavaju praćenje novca. Ovo obično zahteva međunarodnu saradnju kada se sprovode istrage, a kriminalcima nudi dodatne slojeve za kriminalne fondove.

Keš transakcije i transport

Uprkos sve većoj rasprostranjenosti metoda bezgotovinskog plaćanja u razvijenim ekonomijama, gotovina ostaje važno sredstvo plaćanja širom sveta, a koristi se i u kriminalnoj ekonomiji. Upotreba keša fizički udaljava kriminalne prihode od pripadajućih krivičnih dela koja su ih stvorila, razbijajući tragove koje revizije traže. Stoga, kriminalci bi obično radije bili obeštećeni u gotovini, što opravdava potrebu za povećanom svešću o klijentima koji intenzivno troše novac, kako u finansijskim institucijama, tako i u DNFBP.

Kosovska nacionalna valuta je evro, što povećava rizike da nacionalne institucije postanu sredstvo za pranje kriminalnog novca. Valute koje zločinci najčešće koriste su one kojima se najviše trguje, stabilne su i najčešće korišćene, a tu su i američki dolar, britanska funta i švajcarski franak kao ostali primeri.

Kriminalci često moraju da koriste značajan deo novca koji su stekli za plaćanje nezakonite robe koju su prodali, da bi kupili dalje pošiljke ili da bi platili različite troškove koji su nastali prilikom prevoza robe do mesta gde je potrebno. Što su kriminalci uspešniji i što više robe prodaju, utoliko više novca zarađuju. Ovo može kriminalcima

prouzrokovati značajne probleme u korišćenju, skladištenju i odlaganju prihoda. Ipak, uprkos ovim problemima, smatra se da njima gotovina donosi značajne koristi.

Posedovanje ili pokretanje velikih količina gotovine bez objašnjenja njihovog porekla ili namene postalo je sve teže za kriminalce i kriminalne grupe kao rezultat međunarodnih napora za uključivanje preporuka FATF 10, 11 i 20 (Link) koje se tiču provere klijenta (CDD) i izveštavanja o sumnjivim transakcijama (STR). U skladu sa ovim, kriminalci pokušavaju da izbegnu ova pitanja zadržavajući stečeni novac, a ako se to traži na drugom mestu, oni jednostavno fizički premeštaju gotovinu preko međunarodnih granica. Pored toga, na teritorijama u kojima je redovan finansijski sistem poremećen zbog sukoba, sve vrste ljudi će pokušati da prebace svoju imovinu u druge jurisdikcije.

U mnogim slučajevima, čak i kada se prihod od krivičnog dela u početku generiše u elektronskom obliku (kao što je krađa sredstava sa bankovnog računa), kriminalci odlučuju da povuku sredstva sa računa finansijske institucije u gotovini, prevezu ih u drugu zemlju i uplatite ga na drugi račun da bi onesposobili da im revizija uđe u trag. U tu svrhu, FATF je objavio smernice o fizičkom prevozu gotovine (Link).

Preporuke i naredni koraci

Prema "Emerging Europe", oko 52% punoletnih lica na Kosovu trenutno ima bankovni račun, što je na rang listi više od 20 bodova ispod susedne Srbije i Severne Makedonije. Interesovanje Kosova za veću ekonomsku i finansijsku integraciju u ostatak regiona i Evrope moraće da bude praćeno većom finansijskom uključenošću.

Napori na smanjenju broja ljudi na Kosovu koji ne koriste usluge banaka mogu na kraju uticati na tržišnu veličinu mikrofinansijskih delatnosti. Ovo će sve više gurati mlađa populacija koja je zainteresovana za mobilno i e-bankarstvo.

U međuvremenu, mikrofinansijske kompanije i vladini subjekti moraće da pojačaju napore u obezbeđivanju finansijskih rešenja za one segmente stanovništva koji možda nemaju svu potrebnu dokumentaciju za ove operacije. Izazov će biti prilagoditi mehanizme i politike tako da obuhvate što veći broj ljudi, bez povećanja izloženosti Kosova rizicima od pranja novca.

Osiguranje života

Produkti životnog osiguranja su ugovori prvenstveno dizajnirani da finansijski zaštite klijenta/osiguranika i povezana treća lica (osiguranika, korisnike i stvarne vlasnike ugovora) od rizika neizvesnog budućeg događaja (tj. smrti ili teške bolesti). Većina ovih produkata namenjena je za dugoročni period, a neki će se isplatiti samo u slučaju događaja koji se može proveriti. Međutim, neki od ovih produkata imaju mogućnosti štednje ili ulaganja, što može obuhvatati i mogućnosti potpunog i/ili delimičnog povlačenja ili ustupanja u bilo kom trenutku.

Trenutno postoji 15 licenciranih osiguravajućih društava (uključujući ovde 3 kompanije koje pružaju životno osiguranje) u sektoru osiguranja, što predstavlja oko 3% ukupnih sredstava finansijskog sistema. U 2017. godini, veličina imovine sektora dostigla je 176,8 miliona evra. Ne-životna osiguranja imaju najveće učešće u ukupnoj imovini sektora (otprilike 87,8%).

Crvene lampice AML

Rizici povezani sa ovim produktom manji su od onih povezanih sa drugim finansijskim produktima kao što su krediti i usluge plaćanja, ili od onih povezanih sa drugim sektorima, poput bankarstva i trgovaca dragim kamenjem i metalima. Produkti životnog osiguranja nisu dovoljno fleksibilni da bi bili prvo izbor za sredstvo za pranje novca. Međutim, postoji rizik da sredstva koja se koriste za kupovinu životnog osiguranja imaju kriminalnu pozadinu.

Neke kompanije za životno osiguranje mogu biti uključene u pružanje usluga upravljanja bogatstvom i/ili investicionim proizvodima, koji tradicionalno pretpostavljaju visok rizik za pranje novca.

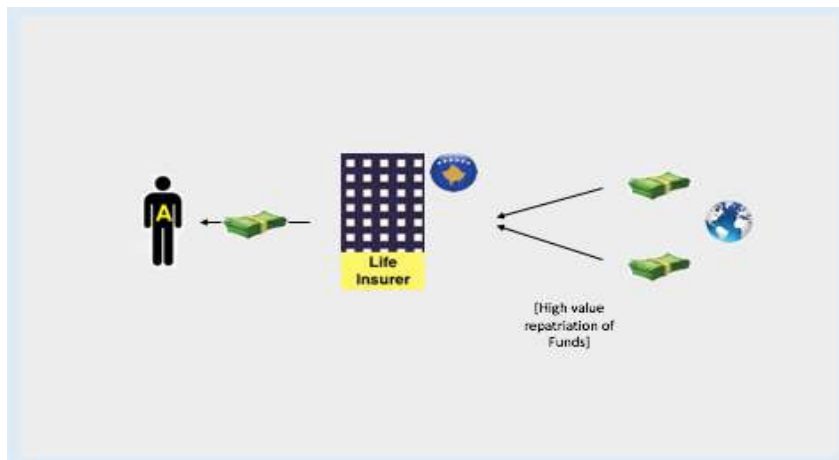
Pored toga, sledeće karakteristike produkta mogu povećati rizik za pranje novca kod usluga životnog osiguranja: kraći rok dospeća, visoko likvidni produkti koji ne naplaćuju naknadu za rano povlačenje, produkti bez plaćanja licem u lice i produkti koji omogućavaju visoko/neograničeno plaćanje premije, preplaćeni troškovi ili veliki obim isplata premija niže vrednosti.

Slično drugim sektorima, životno osiguranje se takođe može suočiti

sa rizikom povezanim sa novčano intenzivnim operacijama. Zbog visokog nivoa gotovine u društvu, kompanije ga mogu prihvatiti kao sredstvo plaćanja.

Sledeća tipologija ilustruje neke od kosovskih rizika u vezi sa pranjem novca u sektoru životnog osiguranja:

Tipologija X

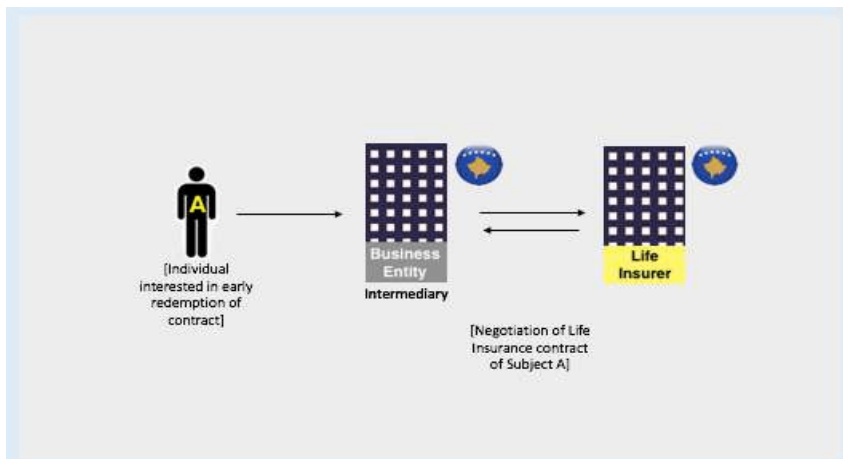

Kompanija za životno osiguranje na Kosovu ne izveštava o sumnjivim transakcijama poput velikih količina dolaznih fondova koji obuhvataju repatrijaciju novca koji je potencijalno vezan za kršenje poreza.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Nejasan izvor novca – subjekti zaduženi za izveštavanje treba da ulože maksimalne napore da upoznaju klijenta i da znaju izvor njegovog novca.
- Prekogranične operacije – prekogranične transakcije otežavaju praćenje novca. Ovo obično zahteva međunarodnu saradnju kada se vode istrage, a kriminalcima pruža mogućnost za stvaranje dodatnih slojeva sa kriminalnim novcem.

Tipologija XI

Ugovor o životnom osiguranju u iznosu od 50.000 evra na 30 godina, koji je posrednik dogovorio sa osiguravajućim društvom za životno osiguranje. Subjekt A je pitao da li je moguće preuzeti ugovor ili ga otkazati. Standardni ugovor o životnom osiguranju sadržao je klauzulu koja je omogućila otkup nakon 4 godine. Subjekt A zatražio je odstupanje od ove klauzule kako bi se omogućilo da otkupni rok počne posle 2 godine.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

Prevreмени otkup – ovo omogućava da se novcem koji je stečen kriminalom plaća osiguravajućoj kompaniji, bilo direktno ili preko posrednika. Kada se polisa otkupi, dotično lice ima novac od osiguravajuće kompanije koji potom može da se ubaci u regularni finansijski sistem.

Preporuke i dalji koraci

Tržište životnog osiguranja je malo u poređenju sa drugima u finansijskom sektoru, ali je i u ranoj fazi, pa će verovatno rasti u narednim godinama.

Sa starenjem stanovništva, mnoge zemlje žele da podstaknu programe štednje, uključujući tu i životno osiguranje i penzijske produkte. Karakteristika takvih šema je što se novčana plaćanja često prihvataju kao plaćanje premije ili doprinosa. Ovo se posebno može desiti u jurisdikcijama poput Kosova, gde je gotovina još uvek glavno sredstvo za male ili redovne isplate.

Kako ekonomija postaje sve više digitalizovana, izloženost gotovini može se smanjivati. U međuvremenu, sa porastom operacija životnog osiguranja, posrednici se takođe mogu umnožiti.

Budući da posrednici mogu da prodaju i druge finansijske produkte kao što su investicioni produkti i hipoteke i mogu da imaju kontakt licem u lice sa klijentima, oni mogu da budu zaduženi za obavljanje CDD.

Možda je vredno istaći da tokom repatrijacije imovine obično postoje

dobrovoljni programi poštovanja poreza ili podsticaji za oslobađanje od poreza. Ovi programi mogu da povećaju sektorske rizike u vezi sa pranjem novca. Subjekti koji izveštavaju i vladina tela bi zato trebalo da obrate posebnu pažnju na elemente prevara povezanih sa porezom dok razmatraju i primenjuju izvršne radnje ili sankcije.

Penzioni fondovi

Penzioni fondovi omogućavaju zaposlenima penziju, za koju doprinose plaćaju ili zaposleni, ili poslodavci, ili pak oboje. U isto vreme, menadžeri fondova investiraju ovaj fond novca.

Postoje dva penzijska fonda, Kosovski penzijski štedni fond (KPSF) sa ekskluzivnim mandatom za upravljanje obavezanim penzijskim doprinosima; i slovenačko - Kosovski penzijski fond (SKPF) koji upravlja samo dobrovoljnim penzijskim fondovima.

Sektor je drugi po veličini u finansijskom sektoru, sa 27,9% od ukupne finansijske imovine, od čega sa preko 99,5% upravlja KPSF.

Međutim, kad god penzioni fondovi nude produkte za upravljanje bogatstvom/ investiranje, rizici od pranja novca mogu se povećati.

Glavne ranjivosti penzijskih fondova odnose se na veličinu i karakteristike kosovskog stanovništva, koje verovatno obuhvata i PEP i ostale klijente visokog rizika. Međutim, 99,5 posto doprinosa odnosi se na obavezne doprinose.

Prema institucijama zaduženim za izveštavanje, nisu eskalirale tipologije pranja novca koje se odnose na penzione fondove. I vlada i subjekti koji podnose izveštaje ostaju oprezni u vezi sa rizicima i slabostima ovog sektora, istovremeno sprovodeći preporuke i najbolje prakse.

Crvene lampice AML

Ranjivosti penzija su slične onima iz životnog osiguranja. Ovi fondovi obično ne predstavljaju visoki rizik AML jer se sve transakcije nužno obavljaju preko bankarskog sektora, a sredstva se mogu dobiti tek kada druga strana dostigne penzionu starost.

Preporuke i dalji koraci

Sektor nije privlačan kriminalcima koji su zainteresovani za pranje nelegalnih prihoda.

Ipak, sledeći indikatori su primećeni u drugim jurisdikcijama i o njima bi nacionalne vlasti trebalo da razmisle:

- Veliki gotovinski depoziti u penzionim šemama od strane članova šeme;
- Depoziti sigurnosnih papira ili drugih sredstava koji nisu logični za profil klijenta i u odnosu na izvor/bogatstvo;
- Transfer sredstava od nepovezane treće stranke u šemu kapitalizacije;
- Nepovezane treće stranke koje plaćaju doprinose u kešu u ime članova penzione šeme;
- Nezaposlena osoba uplaćuje doprinos u penzionu šemu.

Usluge transfera novca ili vrednosti

Usluge prenosa novca ili vrednosti (MVTs) obuhvataju prijem gotovine, čekova, drugih novčanih instrumenata ili nosilaca vrednosti i isplatu odgovarajućeg iznosa u gotovini ili drugom obliku korisniku putem komunikacije, poruke, transfera ili putem klirinške mreže. Između ostalog, ove usluge mogu se nazivati i „havala“, „hundi“ i „fei-chen“.

Neke od glavnih karakteristika ovih usluga su:

- Niža cena i brža opcija za slanje novca (za razliku od domaćih ili međunarodnih brzih transfera novca za koje procesiranje može potrajati nekoliko dana);
- Često su prisutne u regionima sa ograničenim pokrivanjem bankarskim uslugama ili ne postoji pokrivenost.
- MVTs mogu spadati u strukturu bankarskih institucija, a mogu i da ne budu to. U okviru ovog drugog, veličina i složenost pružalaca usluga variraju, tu mogu da spadaju pošta, mikrofinansijske institucije, operatori mobilne mreže, menjačnice, platne institucije, usluge depozitnih računa, plaćanja računa i usluge digitalnog plaćanja.

Slično mikrofinansijskim subjektima, MVTs igraju ulogu u okviru programa finansijske inkluzije na Kosovu. U tom smislu, doznake su važna finansijska usluga za ljude u mnogim zemljama u razvoju i snažni su pomagači finansijske inkluzije. Ovo je važan izvor prihoda za najmanje 43% kosovskog stanovništva, što predstavlja oko 15% BDP-a (ili gotovo milijardu evra) u 2017. Većina doznaka dolazi iz kosovske dijaspore u evropskim zemljama, posebno iz Nemačke i Švajcarske. Centralna banka izveštava da se doznake uglavnom koriste za ličnu potrošnju, a ne za svrhe ulaganja.

Na Kosovu trenutno postoji pet preduzeća za monetarne usluge. Firme za novčane doznake su posebno atraktivne jer su obično dostupnije od ostalih finansijskih subjekata. Na primer, korisnici mogu biti oslobođeni obaveze otvaranja računa, a prenos se obično izvršava u roku od nekoliko minuta.

Crvene lampice AML

Na tržištu nebankarskih pružalaca usluga MVTs, veličina i složenost pružalaca usluga znatno se razlikuje, a usvojeni su i različiti poslovni modeli. Pružaoci usluga mogu biti međunarodni MVTs provajderi, pošta, mikrofinansijske institucije,

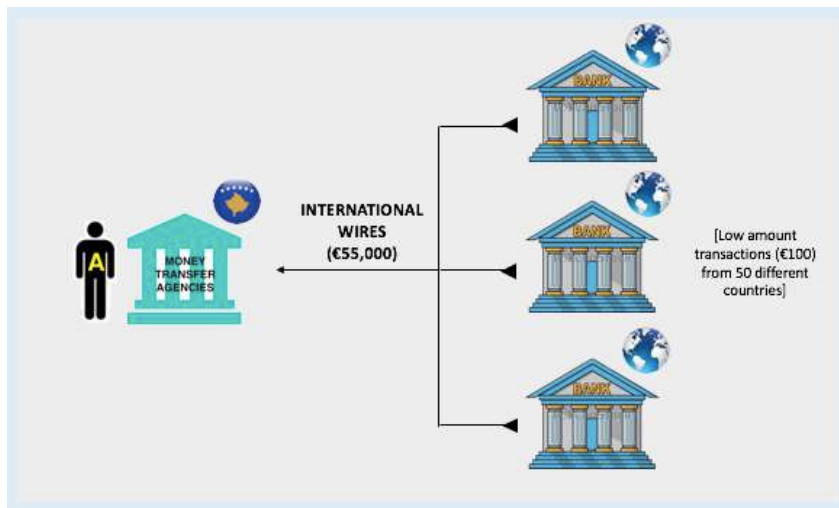
operatori mobilne mreže, menjačnice, platne institucije, usluge „escrow“ računa, plaćanja računa i IT i digitalne usluge plaćanja i operatori prenosa novca. Pružaoci MVTs usluga obično se specijalizuju na ličnim, trgovačkim i veleprodajnim linijama.

Slično drugim sektorima u kosovskoj ekonomiji, MVTs su izloženi intenzivnim transakcijama u gotovini. Ovo se posebno odnosi na ove subjekte, jer su oni obično prvi izbor za međunarodne doznake. S obzirom na veliku količinu gotovinskih operacija, kriminalcima bi bilo lakše da posluju u ovom sektoru a da ne budu prijavljeni. Imajući u vidu ovaj cilj, kriminalci obično prave strukturu gotovinskih operacija u sličnim iznosima ispod praga prijavljivanja.

Međunarodne doznake takođe se pozivaju na prekograničnu prirodu ovih produkata, što povećava rizike od pranja novca, jer praćenje traga novca postaje komplikovanije. One doznake koje imaju međunarodnu prirodu pretpostavljaju veći rizik u vezi sa pranjem novca.

Sledeće tipologije ilustruju neke od kosovskih rizika u vezi sa pranjem novca u sektoru usluga za transfer vrednosti:

Tipologija XII

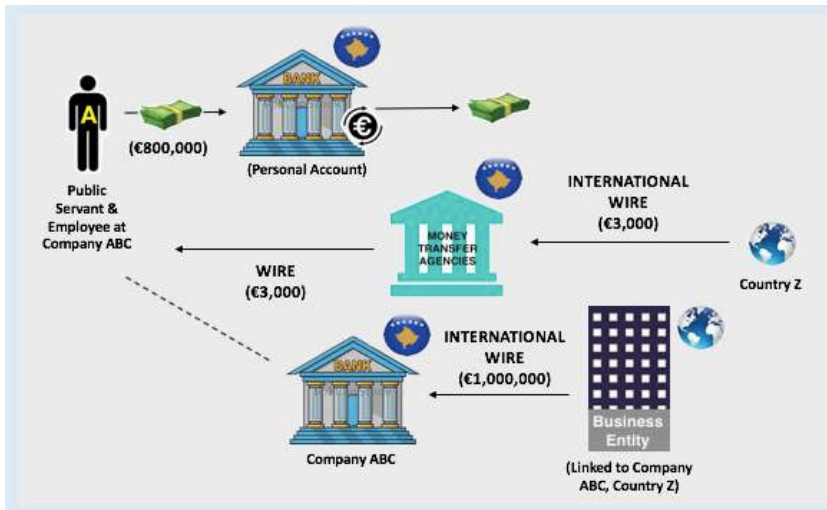
Subjekt A je primio veliki broj transakcija male vrednosti (u proseku 100 evra) iz 50 različitih zemalja. Te transakcije su iznosile 55.000 evra. Subjekt A nije imao bankovni račun na Kosovu, jer je sve svoje operacije obavljao preko institucija za transfer novca.

Izveštava se da subjekat "A" ima brojne kriminalne dosijee i da je učestvovao u više od 15 slučajeva sa kosovskom policijom, uključujući sumnju za silovanje, prevaru, pljačku, nezakonito posedovanje vatrenog oružja, remećenje reda i mira i konačno bilo je osumnjičeno i za pomaganje i podržavanje prostitucije.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Prekogranične operacije – prekogranične transakcije dodatno otežavaju praćenje novca. Ovo obično zahteva međunarodnu saradnju kada se sprovode istrage, a kriminalcima nudi dodatne slojeve za kriminalne fondove.
- Nejasan izvor novca – subjekti za izveštavanje treba da se maksimalno potrudu da znaju klijenta i da razumeju koji je izvor njegovog novca.
- Klijent pod krivičnom istragom – subjekti za izveštavanje treba da poznaju i osećaju se udobno sa klijentima sa kojima sarađuju i posluju.

Tipologija XIII

Kompanija ABC je uz saradnju stranog poslovnog subjekta navodno oprala novac koji nastaje kao rezultat nepravične trgovine u državi Z.

Poslovni subjekat je takođe smešten u državi Z. Nelegalna sredstva su navodno uvedena u kosovski finansijski sistem kroz bankarski sistem kao i kroz instituciju za transfer novca. Nakon što se novac ubaci u finansijski sistem, on se raspoređuje kroz lični račun subjekta u različite operacije kao što su oročeni depoziti i investicije. Konačno, nelegalni novac je integrisan u finansijski sistem putem podizanja gotovine.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Nekorektne cene – inostrani poslovni subjekat je stupio u nezakonite aktivnosti naplaćujući svom klijentu više nego što su tržišne cene.
- Prekogranične operacije – prekogranične transakcije dodatno otežavaju praćenje novca. Ovo obično zahteva međunarodnu saradnju kada se sprovode istrage, a kriminalcima nudi dodatne slojeve za kriminalne fondove.
- Operacije koje nemaju ekonomsku/finansijsku logiku – kada je kriminalni novac ubačen u finansijski sistem, kriminalci su zainteresovani za njegovo stavljanje u slojeve kako bi ga bilo teže pratiti. Ovo se ostvaruje vođenjem više operacija i pomeranjem fondova što je više moguće, čak i ukoliko su provizije visoke i ako izgleda da operacija nema logike.

Prekogranične transakcije

Prekogranične operacije mogu da predstavljaju dodatne rizike od pranja novca iz dva razloga. Sa jedne strane, njihova međunarodna priroda daje dodatni sloj operacijama, dok bi praćenje i pronalaženje novca moglo postati teže. Sa druge strane, ako FATF smatra da su jurisdikcije koje su uključene u prekograničnu transakciju „više rizične“ ili „nadgledane“*, institucije koje održavaju odnos sa klijentom povećale bi svoju izloženost rizicima od pranja novca i finansiranja terorizma.

Globalne zaštitne mere za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma (AML/CFT) jake su samo koliko i jurisdikcija sa najslabijim merama. Kriminalci mogu da zaobiđu slabe kontrole za sprečavanje pranja novca i međunarodnog kriminala radi uspešnog pranja novca ili prebacivanja imovine na finansiranje terorizma preko finansijskog sistema.

Preporuka FATF 19 apeluje na finansijske institucije da primene mere pojačane revizije na poslovne odnose i transakcije koje uključuju zemlje visokog rizika. Tip pojačane dubinske istrage trebalo bi da bude efikasan i proporcionalan rizicima.

*Jurisdikcije „povišenog rizika“ ili „nadgledane“ su države koje je FATF identifikovao kao one koje imaju strateške nedostatke u svojim okvirima za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma i trgovine oružjem. Za proveru spiska jurisdikcija za koje važi FATF call for Action i Other Monitored Jurisdictions, kliknite na linkove.

Preporuke i naredni koraci

Svi koji se bave doznakama i koji posluju na Kosovu su veće međunarodne kompanije („Western Union“ je daleko najveći na Kosovu) koje primenjuju globalne politike za borbu protiv pranja novca.

Oni koji se bave transferom novca imaju efektivne AML/CFT programe i pomažu u sprečavanju pranja novca podnošenjem pravovremenih STR koji beleže strukturisanje i druge sumnjive aktivnosti. Iako je sektor podneo oko 15% od svih STR za period 2014-2017, ogromnu većinu njih podnele su 2 najveće kompanije za doznake.

Obaveze vođenja evidencije zahtevaju od izdavača i prodavaca novčanih naloga da provere i zabeleže identifikaciju klijenta za sve novčane naloge za gotovinu, međutim to ne uključuje poboljšani CDD za kupce visokog rizika poput PEP. Stoga bi se ilegalni prihodi koji potiču iz koruptivnog ponašanja zvaničnika iz kosovskih vlasti mogli lako preusmeriti kroz ove institucije. Subjekti koji izveštavaju i vladina tela trebalo bi da procene uspostavljanje procedura za PEP.

Nacionalne institucije treba da rade zajedno na rešavanju prekograničnih

aktivnosti i poslovnih modela samo u digitalnom obliku, uporedo sa ažuriranom obukom za državne službenike, kao i sa privatnim i trećim sektorom.

Devizni trgovci

Devizni trgovci (ili menjačnice) su preduzeća u kojima ljudi mogu da razmenjuju jednu valutu za drugu.

Trenutno na Kosovu postoji 41 biro za devize, koji se uglavnom bave manjim transakcijama vezanim za lične troškove, npr. turisti ili ljudi koji putuju u inostranstvo.

Crvene lampice AML

S obzirom na raznolikost proizvoda i spektar kanala distribucije koje ove kompanije obično nude, kao i veliku brzinu prenosa i činjenicu da ta preduzeća obično intenzivno rade sa gotovinom, trgovci devizama smatraju se visokim rizikom.

Pored toga, ova preduzeća često zahtevaju manje stroga pravila identifikacije kupaca i kontakt sa klijentima je obično kratak.

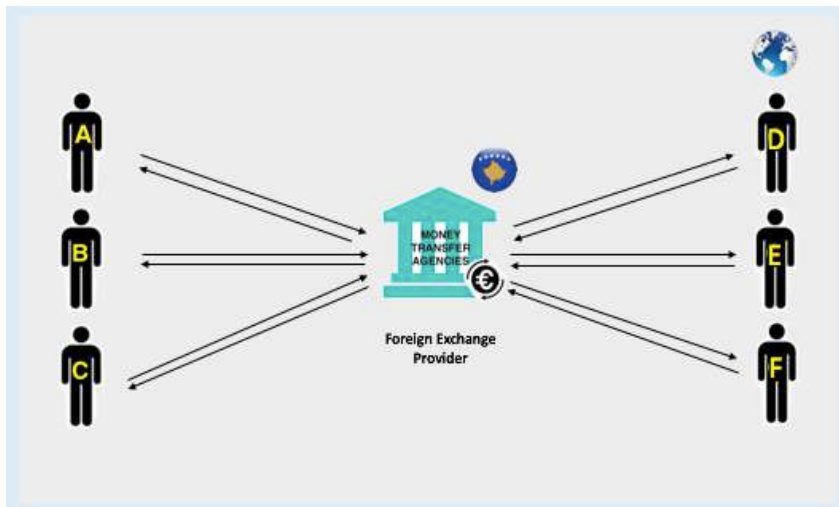
Slično kao pružaoci novčanih usluga, često se prijavljuje strukturisanje ili „smurfing“ i čini se da je ovo i dalje jedan od najčešćih načina pranja novca u mnogim zemljama. Ove transakcije mogu da se obave u jednom danu ili tokom određenog dana, preko istog ili više agenata.

Posebno, rizici povezani sa ovim sektorom ne obuhvataju samo zloupotrebu razmene valuta za pranje novca, već i posredovanje takvih preduzeća od strane kriminalnih grupa i korumpirane zaposlene koji sarađuju sa kriminalcima.

U većini zemalja je potrebna licenca za obavljanje ove vrste delatnosti, a te licence obično obnavlja Centralna banka.

Sledeća tipologija ilustruje neke od kosovskih rizika u vezi sa pranjem novca u sektoru pružanja usluga razmene deviza:

Tipologija XIV

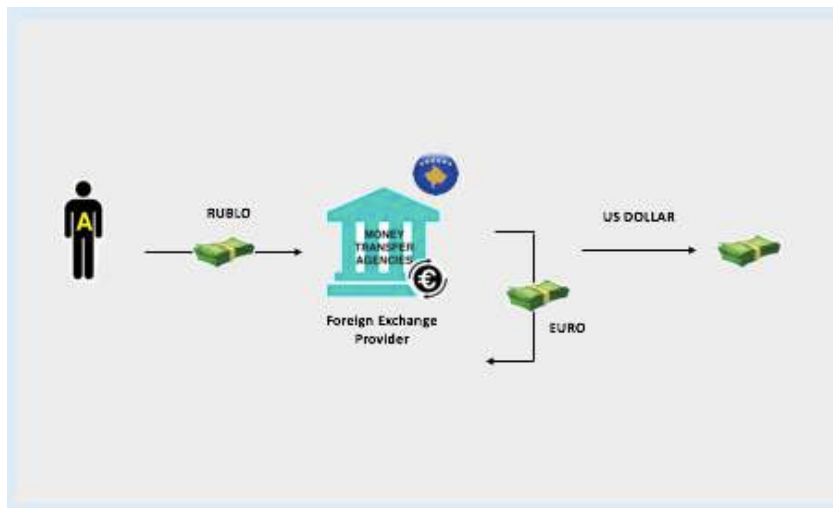
Subjekti A, B, C poslali su/primili veliki broj doznaka za/od različitih osoba i odredišta (često u velikom broju stranih zemalja) u kratkom vremenskom periodu. Ukupna suma primljenih i poslatih doznaka bila je gotovo jednaka, a osobe su izjavile da poznaju osobe koje su korisnici transfera koje su naložile. Transferi su izvršeni u nekoliko valuta.

Istraga je otkrila da su mnoge strane osobe uključene u šemu imale kriminalnu pozadinu.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Devizne operacije - ove operacije doprinose raspoređivanju sredstava.
- Prekogranične operacije - Prekogranične transakcije povećavaju poteškoće u traženju sredstava. Obično je potrebna međunarodna saradnja kada se pokreću istrage, a kriminalcima nudi dodatni sloj za kriminalna sredstva.

Tipologija XV

Subjekt A drži rublje proizašle iz nezakonitih operacija u Rusiji. Ta sredstva se zatim deponuju kod provajdera za devize na Kosovu i razmenjuju se u evrima.

Kasnije se ta sredstva menjaju u američke dolare. Obavljanje više razmena valuta nema ekonomskog smisla zbog naplaćivanja naknada, ali subjekat A je bio zainteresovan za raspoređivanje sredstava i otežavanje mogućnosti za praćenje traga novca.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Operacije koje nemaju ekonomsku/finansijsku logiku - jednom kada se kriminalni novac stavi u finansijski sistem, kriminalci su zainteresovani da ga provedu kroz slojeve kako bi učinili težim njegovo praćenje. To se postiže izvođenjem više operacija i premeštanjem sredstava što je moguće više, čak i ako su naknade visoke i čini se da operacije nemaju logiku.
- Gotovinski intenzivne operacije - budući da se gotovina normalno ne može pratiti prema pojedincima, kriminalci obično rade u gotovini. Stoga se novčane operacije velike vrednosti mogu povezati sa nezakonitim aktivnostima i trebalo bi da budu podvrgnute analizi.

Preporuke i naredni koraci

Dileri za razmenu deviza nemaju baš dobre tradicionalne kontrole borbe protiv pranja novca, ali značajno ograničenje za ML/FT je to što niko od deviznih dilera na Kosovu ne može da prenese sredstva na druge subjekte zadužene za izveštavanje poput banaka.

Bez obzira na to, ovaj sektor širom sveta doživljava pojačan nadzor, što bi moglo i trebalo da poveća odgovornost u lokalnom sektoru. Izveštavajući subjekti i vlada trebalo bi da povećaju kontrolu i da prilagode svoje politike i procedure međunarodnim standardima i najboljim praksama, sa ciljem povećanja broja SAR kao i njihovog kvaliteta.

Imenovana ne-finansijska preduzeća i profesije (DNFBP)

Sledeći pododeljak će se upustiti u posebne AML rizike pravnih i ne-pravnih profesionalaca unutar kategorije DNFBP. FATF je ove subjekte klasifikovao kao takve pošto nose rizike od pranja novca i finansiranja terorizma, ali ne mogu biti klasifikovani kao finansijske institucije.

Advokati

Priroda i spektar usluga koje pružaju advokati je širok. Ovi profesionalci su kvalifikovani da savetuju ljude o zakonu i zastupaju ih na sudu.

Advokati na Kosovu organizovani su preko Advokatske komore Kosova (AKK). Delatnost komore i njena organizacija regulisani su Zakonom o advokatskoj komori br. 04/L-193, statutom AKK i Etičkim kodeksom advokata. Na Kosovu trenutno postoji preko 800 advokata koji rade u praksi, ali većina njih su advokati za građanske ili krivične predmete sa samo ograničenim brojem advokata koji su uključeni u ekonomske transakcije.

Od advokata se može tražiti da pomognu u strukturi i dizajniranju transakcija namenjenih prikrivanju prirode i porekla sredstava. Kriminalne organizacije mogu delovati u različitim razmerama. Najveći imaju mnogo novca za pranje, a ovaj zadatak se može teško izvršiti bez pomoći advokata i računovođa. Shodno tome, većina tipologija uvedenih u ovom dokumentu možda u nekom trenutku pretpostavlja savete/posredovanje ovih profesionalaca, sa znanjem ili svesno.

Rizici korupcije u Advokatskoj komori Kosova

Godine 2019. UNDP Kosovo objavio je prvu procenu rizika od korupcije Advokatske komore (Link). Ona ocenjuje sposobnost advokatskog sistema na Kosovu da promoviše i održi integritet i da se bori i spreči korupciju i identifikuje faktore u tom sistemu koji mogu voditi ili uvećati pretnju ovom kapacitetu, a daje i preporuke za mere za ublažavanje rizika.

Napomena o pravnim aktivnostima

Pravničke delatnosti same po sebi nose rizike od pranja novca. Ako klijenti žele da zloupotrebe ove usluge, profesionalci koji poštuju zakon mogu biti ranjivi, obično preko sledećih metoda:

- Zloupotreba korisničkih računa;
- Kupovina nepokretnosti;
- Stvaranje trustova i kompanija;
- Upravljanje trustovima i kompanijama;
- Upravljanje poslovima s klijentima i uvođenje;
- Preduzimanje određenih parnica; i
- Uspostavljanje i upravljanje dobrotvornim organizacijama

Jedna od jedinstvenih karakteristika pravničkog profesionalnog sektora je

etička obaveza na koju se oni obavezuju: Nezavisnost (pružanje nezavisnih, nepristrasnih saveta i zastupanja); Iskrenost, integritet i korektnost (te standarde održavati prema klijentima i sa kim god oni stupe u kontakt); Sukob interesa (izbegavati zauzimanje položaja u kojem je interes klijenta u sukobu sa interesima advokata, drugog advokata u istoj firmi ili drugog klijenta, osim ako je drugačije dozvoljeno); Poverljivost (čuvati i pružiti zaštitu poverljivosti u vezi sa poslovima sadašnjih ili bivših klijenata. Međutim, pravni profesionalac ne može se pozivati na poverljivost u okolnostima kada on nastupa kao saučesnik u krivičnom delu);

Organi vlasti i subjekti koji izveštavaju moraju da rade zajedno na boljem razumevanju i identifikaciji kriminalnih interesa i da izbegavaju poslovanje sa njima. To bi na kraju umanjilo kriminalni prodor preko kosovskog finansijskog i nefinansijskog sistema uopšte.

Crvene lampice AML

Advokati mogu da budu uključeni u kriminalne radnje kroz širok spektar aktivnosti, jer se usluge koje oni pružaju kreću u rasponu od nacрта ugovora o radu preko statuta kompanija do predstavljanja klijenata.

Kriminalci mogu da pokušaju da zabašure ili prikriju vezu između prihoda stečenog krivičnim delom i počinioca kroz stvaranje korporativnih subjekata ili drugih pravnih aranžmana (tj. trustova). Kriminalci mogu da koriste imovinske transfere kako bi poslužili ili kao pokriće za transfere ilegalnih sredstava (raslojavanje) ili kao krajnje ulaganje tih prihoda nakon pranja prihoda od krivičnog dela (integracija).

Kriminalci mogu da koriste ove profesionalce za obavljanje različitih finansijskih operacija u njihovo ime (tj. gotovinski depoziti, devizne operacije, kupovina i prodaja akcija).

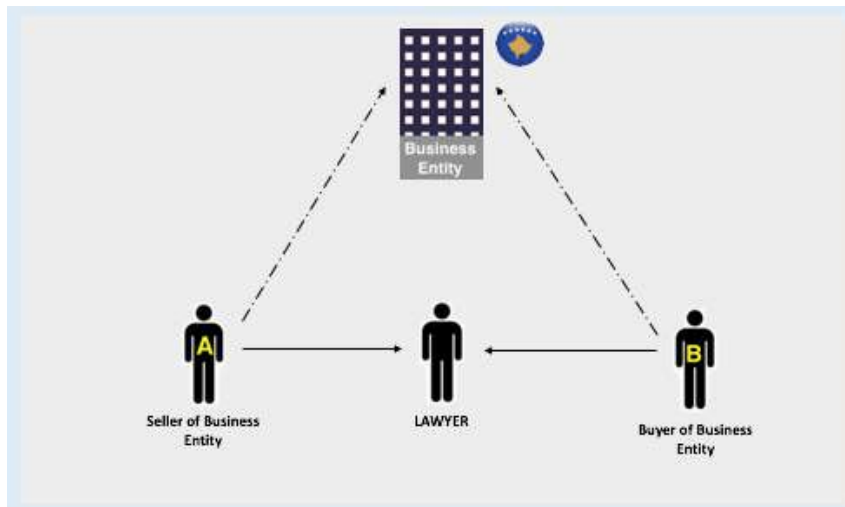
Teškoće u dobijanju potrebne dokumentacije za identifikaciju kupca su jedna od glavnih crvenih lampica AML.

Kriminalci su zainteresovani da prikriju svoj identitet i/ili smeste nezakonitu imovinu što dalje od sebe. Advokati postaju korisni u ovom zadatku, jer često postaju posrednici. Na taj način,

poznavanje vašeg kupca ne treba da bude ograničeno samo na pravilan način identifikovanja stranaka, već i na razumevanje njihovog izvora bogatstva i izvora sredstava. Izmišljene dokumentacije koje za su njih pokriće takođe se smatraju za jednu od najčešćih crvenih lampica. Kriminalci takođe mogu da pokažu interesovanje za osnivanje prekomerno složenih pravnih lica u zemljama sa labavim vladinim nadzorom. Advokati bi trebalo da tumače ove interese kao crvene lampice ako u pravnoj konfiguraciji tih entiteta nema drugih obrazloženja osim skrivanja stvarnog vlasništva nad imovinom.

Sledeće tipologije ilustruju neke od kosovskih rizika za pranje novca u sektoru delatnosti advokata:

Tipologija XVI

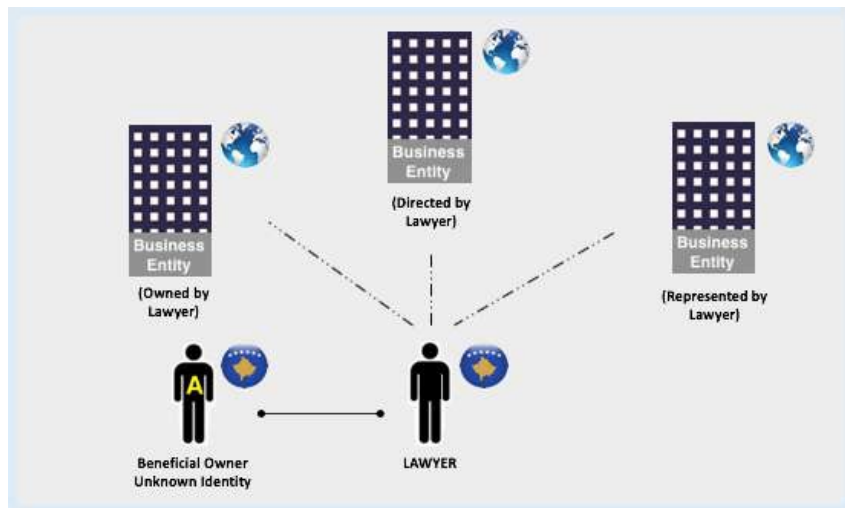
Subjekat A, zainteresovan za prodaju poslovnog subjekta na Kosovu, i subjekat B, zainteresovan da ga kupi, nastavljaju sa transakcijom preko advokatske firme.

Prema izvoru sredstava Subjekta B, godišnji prihodi od njegove poslovne aktivnosti ne pokazuju logiku za iznos koji stoji za avans za poslovni subjekat. Sredstva za avans su sumnjivog porekla.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

Nejasan izvor sredstava - subjekti koji su zaduženi za izveštavanje treba da daju sve od sebe da upoznaju kupca i razumeju izvore njegovih sredstava.

Tipologija XVII

Advokat deluje kao posrednik između tri različita inostrana poslovna subjekta, a subjekat A je korisni vlasnik. Advokat je vlasnik, direktor i zastupa ove kompanije na papiru, a u stvari subjekat A obavlja sav taj posao. Ovo lice ne želi da lokalni organi znaju za ovaj odnos.

Otkriveno je da ovi inostrani subjekti ne plaćaju odgovarajući porez lokalnim vlastima i pošto subjekat A nije direktno povezan sa tim entitetima, pronalaženje krajnjeg korisnika bilo je komplikovano.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Nejasno korisno vlasništvo - fizička osoba koja na kraju poseduje ili kontroliše kupca i/ili fizičko lice u čije se ime obavlja transakcija možda neće želiti da otkrije svoj odnos sa određenim entitetima. To se obično dešava kada kriminalci žele da zamaskiraju svoje vlasništvo i kontrolu nad nezakonito stečenom imovinom.
- Prekogranične operacije - Prekogranične transakcije povećavaju poteškoće u pronalaženju sredstava. Obično je potrebna međunarodna saradnja kada se pokreću istrage, a kriminalcima nudi dodatni sloj kriminalnih sredstava.

Preporuke i naredni koraci

Pružanje pravnih saveta zaštićeno je privilegijom odnosa između advokata i klijenta, što može da učini da poslovni odnos bude neprozirniji za nadležne organe. To će ostati tako. Međutim, u poređenju sa većinom drugih evropskih zemalja, ne postoje trustovi ili tržišta hartija od vrednosti koja bi mogla da predstavljaju potencijalno sredstvo za advokate, niti na Kosovu postoje znaci da ima advokata koji su specijalizovani za otvaranje računa u of-šor zemljama.

Dok advokati pokazuju neke znakove razumevanja rizika od pranja novca u ovom sektoru, sektor je još u ranoj fazi kada je u pitanju potpuna svest o riziku finansijskog kriminala. U 2018. godini sektor je prvi put podneo STR, a Kosovo ostaje posvećeno poboljšanju svesti među ovim profesionalcima.

Advokati će nastaviti da budu vredan instrument za kriminalne grupe, jer će i dalje biti instrument pri skrivanju istinskog identiteta vlasnika kapitala, bilo posredstvom kupovine nekretnina, bilo operacijama različitih finansijskih transakcija u ime trećih lica. Kako se nadzor ovog sektora sve više povećava, očekuje se da se taj trend smanji.

Vlasti bi trebalo da rasporede napore u jačanju etičkog i profesionalnog okruženja pravnika i advokata, a dodeljivanje i zadržavanje licenci treba da zavisi od primene ovih principa. Sektor bi trebalo da bude potpuno svestan rizika finansijskog kriminala i načina na koji bi njihove aktivnosti mogle postati od značaja za kriminalne grupe, kao i uticaja koji na kraju predstavlja na međunarodni finansijski sistem u celini.

Računovođe i revizori

Profesionalne računovođe u javnoj praksi mogu da pružaju širok spektar usluga, što obuhvata uključuju usluge revizije i osiguranja; vođenje knjiga i pripremu godišnjih i periodičnih obračuna i rada na poštovanju obaveza oko poreza; usluga za trustove i kompanije.

Veće međunarodne računovodstvene firme koje posluju na Kosovu generalno primenjuju svoje politike za borbu protiv pranja novca i finansiranja međunarodnog terorizma (CFL/CFT) širom sveta, dok manje kompanije pokazuju veće nedostatke u znanju rizika AML/CFT koji predstavljaju klijenti i njihove obaveze u sistemu AML/CFT.

Nedostatak izveštavanja o STR može biti znak malih ML povezanih sa sektorom, ali je verovatnije takođe ovo znak nedostatka razumevanja i kontrole sprečavanja pranja novca u sektoru.

Crvene lampice AML

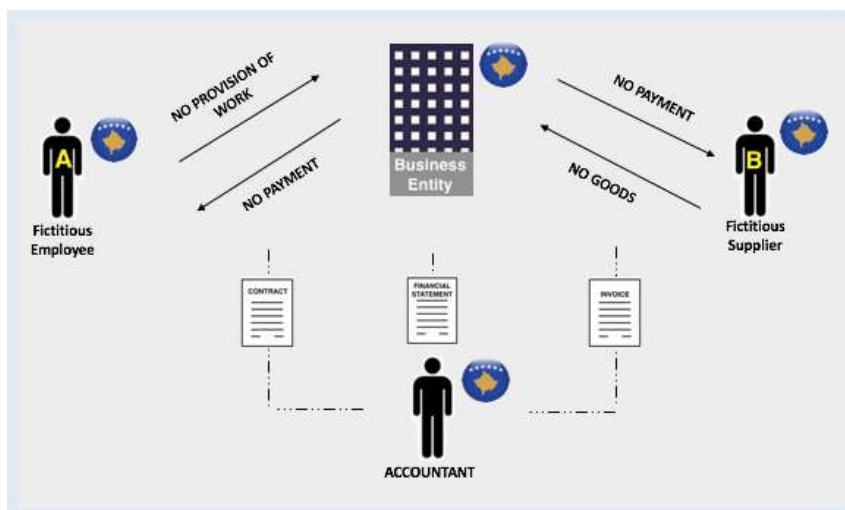
Neke od usluga koje pružaju ovi profesionalci su podložnije rizicima od pranja novca.

Kada su u pitanju računovođe i revizori, kriminalci mogu biti zainteresovani da dobiju savet o tome kako da svedu na minimum poreske obaveze ili da postave imovinu van dometa kako bi izbegli buduće fiskalne obaveze.

Kriminalci bi takođe mogli da budu zainteresovani da verifikuju lažne finansijske izveštaje, prikrivajući tako stvarni finansijski učinak poslovnih subjekata.

Sledeće tipologije ilustruju neke od kosovskih rizika u vezi sa pranjem novca u sektoru računovođa i revizora:

Tipologija XVIII

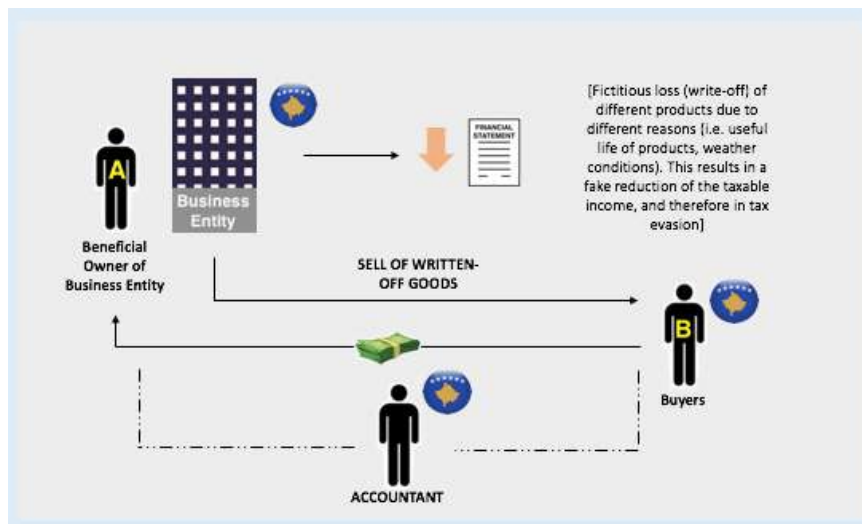
Fiktivne obaveze su stvorene uz nadzor računovođe. Poslovni subjekat je angažovao lažnog dobavljača i lažnog zaposlenog koji je pristao da postane strana u šemi kroz koju je poslovni subjekat izračunavao lažne troškove u bilansu uspeha (tj. trošak za platu/trošak prodane robe).

Ovo lažno uvećanje troškova smanjilo je oporezivi prihod i tako poslužilo kao instrument za izbegavanje plaćanja poreza.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Neusklađenost između imovine i obaveza - lažne obaveze stvaraju se u cilju smanjenja oporezivog dohotka. Pad oporezivog dohotka smanjuje poreske obaveze privrednog subjekta. Vlada vidi manje prihode, dok privredni subjekat nema povećanje svojih obaveza i rashoda.

Tipologija XIX

Poslovni subjekat je, pod vođstvom i nadzorom računovođe, pogrešno otpisao imovinu iz svog bilansa, povećavajući troškove i samim tim smanjujući oporezivi dohodak.

Pored utaje poreza, korisni vlasnik je primio i isplate za proizvode koji su otpisani. Na prodaju ovih proizvoda nije plaćen porez.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Fiktivni otpisi - otpisani proizvodi pretpostavljaju dodatni trošak koji smanjuje oporezivi dohodak, a samim tim i poresku obavezu koju poslovni subjekat ima prema državi. Fiktivni otpisi ne samo da dovode do utaje poreza, već mogu dovesti i do nezakonite prodaje tih otpisanih proizvoda, što rezultira stvaranjem ilegalnih sredstava, jer je ova operacija rezultat utaje poreza, a porezi neće biti kasnije plaćeni prodajom ovih proizvoda.
- Gotovinski intenzivne operacije - budući da se gotovina normalno ne može pratiti prema pojedincima, kriminalci obično rade u gotovini. Stoga se novčane operacije velike vrednosti mogu povezati sa nezakonitim aktivnostima i trebalo bi da budu podvrgnute analizi.

Preporuke i naredni koraci

Razvoj kosovske privrede u svom punom potencijalu trenutno je ograničen nedostatkom transparentnosti vlasnika preduzeća. Kosovo bi imalo veliku korist od transparentnijeg i preciznijeg registra stvarnog vlasništva.

Računovođe mogu da nastave da budu u situaciji gde ih kriminalne grupe koriste za pranje novca stvaranjem lažnih ugovora i/ili revizijom lažnih finansijskih izveštaja. Stoga će ovaj sektor i dalje biti atraktivan za pojedince zainteresovane za pranje novca.

Slično pravnicima i advokatima, trebalo bi da se posvete naporima jačanju etičkog i profesionalnog okruženja, a dodeljivanje i zadržavanje dozvola treba da zavisi od primene ovih principa.

Sektor bi trebalo da bude potpuno svestan rizika od finansijskog kriminala i načina na koji bi njihove aktivnosti mogle da postanu od značaja za kriminalne grupe, kao i uticaja koji na kraju ovo predstavlja za međunarodni finansijski sistem u celini.

Pravna lica i aranžmani

Korporativni subjekti (koji se nazivaju i pravna lica i aranžmani) obavljaju široku lepezu komercijalnih aktivnosti. Pravna lica i aranžmani ovde su identifikovani kao poseban sektor zbog međunarodne važnosti i rizika i ranjivosti zbog pranja novca koji sami po svojoj prirodi nose. Ipak, treba napomenuti da ove aranžmane često sprovode advokati i računovođe, pa ih je moguće uzeti u obzir i unutar ovih sektora.

„Pravna lica“ su subjekti, osim fizičkih lica, koja mogu da uspostavljaju stalni klijentski odnos sa finansijskom institucijom ili na drugi način da poseduju imovinu. Ovo može da obuhvata kompanije, organe korporacije, fondacije, partnerstva ili udruženja i druge relevantne slične subjekte koji su pravna lica. Ovo može da uključuje i neprofitne organizacije koje mogu imati različite oblike kao što su fondacije, udruženja ili zadruge. Različite vrste pravnih lica razlikuju se po jurisdikcijama.

Sa druge strane, „pravni aranžmani“ upućuju na trustove ili druge slične aranžmane.

Sledeće vrste pravnih lica mogu se osnovati na Kosovu prema važećem zakonodavstvu; Individualno poslovanje³, Generalno partnerstvo⁴, Ograničeno partnerstvo⁵, Društvo sa ograničenom odgovornošću⁶, Akcionarsko društvo⁷ i lično preduzeće⁸. Okvir nadzora nad AML/CFT objedinjuje se uglavnom u okviru CBK i FOJ. Za finansijske institucije, CBK je glavno telo za licenciranje i nadzor kako u svrhe AML/CFT, tako i u svrhe koje nisu AML/CFT. U isto vreme, FIU je takođe imenovan kao supervizor za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma za FI.

Crvene lampice AML

Pod određenim uslovima, korporativni subjekti mogu da se zloupotrebe u nezakonite svrhe, jer je ovo atraktivan način za prikrivanje i preobražaj prihoda od kriminala pre uvođenja u finansijski sistem.

Upotreba složenih korporativnih struktura (tj. fiktivnih kompanija i akcija na donosioca) je posebno ranjiva na aktivnosti pranja novca. Sa tim u vezi, nedostatak transparentnosti oko korisnog vlasništva je očigledan rizik sa kojim se suočavaju jurisdikcije širom sveta. Zemlje se suočavaju sa značajnim izazovima prilikom implementacije mera kojima se osigurava pravovremena dostupnost tačnih informacija o korisnom vlasniku, posebno kada ovo uključuje pravna lica i pravne aranžmane iz više jurisdikcija. Nedostatak adekvatnih, tačnih i pravovremenih informacija o korisnom vlasništvu⁹ korporativnih subjekata može olakšati pranje novca maskiranjem:

- Pravno i korisno vlasništvo: identifikacija fizičkih lica koja mogu biti odgovorna za osnovne aktivnosti koje su od značaja. Konkretno, korisne informacije o vlasništvu mogu se prikriti pomoću sledećih aranžmana:

- „Fantomске“ kompanije („Shell“): osnovane sa različitim oblicima vlasničke strukture i posebno su rizične u slučajevima kada je strano vlasništvo rašireno po jurisdikcijama;
- Kompleksne strukture vlasništva i kontrole: obično uključuju mnogo slojeva akcija registrovanih na ime drugih pravnih lica;
- Deonice na donosioca i nalozi za deonice na donosioca;
- Neograničeno korišćenje pravnih lica kao direktora;
- Formalno nominovani akcionari i direktori: gde je identitet onog koji nominuje sakriven;
- Neformalno nominovani akcionari i direktori: kao što su bliski prijatelji i porodica;
- Trustovi i drugi pravni aranžmani: omogućava se razdvajanje pravnog vlasništva i korisnog vlasništva nad sredstvima;
- Upotreba posrednika u osnivanju pravnih lica: uključujući i profesionalne posrednike.
- Namena računa/imovine koju drži korporativni subjekat.
- Izvor fondova.

Sobzirom na veličinu neformalne ekonomije i na to da mnoge vrste kriminala na Kosovu uglavnom ostvaruju prihod

u obliku gotovine, podsticajni novčani biznisi skloni su zloupotrebi za ML. Pored građevinarstva i igara na sreću, mogu se koristiti i drugi biznisi iz sektora maloprodaje i usluga, npr. barovi i restorani su ranjivi na funkcionisanje kao preduzeća koja kombinuju nelegalnu zaradu sa zaradom od legitimnog poslovanja, prikrivajući izvor, vlasništvo i kontrolu nad nelegalnim sredstvima.

Kada se kompanija koristi kao fasada za deponovanje, premeštanje ili korišćenje nezakonite zarade, banka koja vodi račun teško može da zna da bankarska aktivnost kompanije sadrži pranje novca.

Netačne informacije o korisnom vlasništvu nad kompanijama naširoko su prepoznate kao značajna ranjivost za pranje novca. Upotreba fiktivnih kompanija ili of-šor zemalja se takođe koristi za pranje novca, a kosovska policija je istraživala nekoliko slučajeva vezanih za transakcije u tzv. of-šor zemljama.

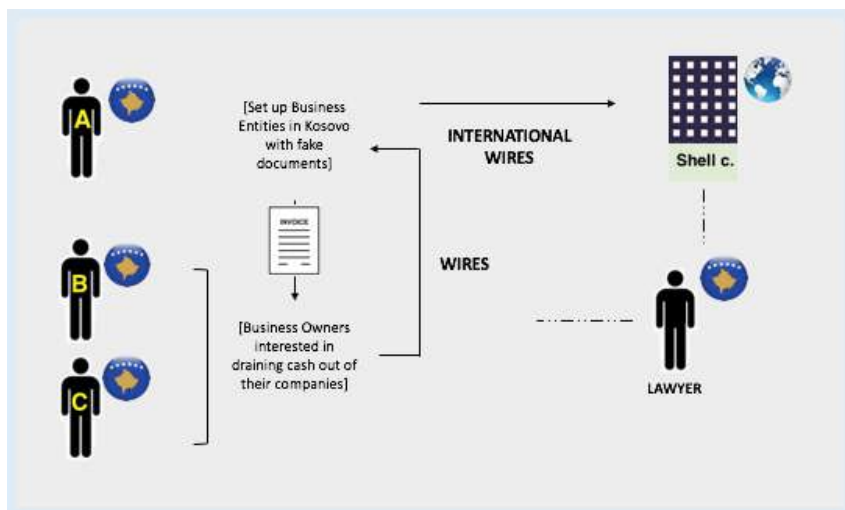
Dalje, neprecizne informacije o korisnom vlasništvu omogućile su kompanijama na Kosovu da preusmeravaju javna sredstva koja potiču iz koruptivnog ponašanja povezanog sa aktivnostima nabavki, dok zaobilaze kontrolu PEP od strane banaka. Smatra se da je upotreba kompanija koje

su fasada bez pune transparentnosti vlasništva popularna strategija pranja ilegalnih sredstava.

Razmena informacija i međunarodna saradnja su od presudnog značaja. Brojni nacionalni i međunarodni registri koje vode organi koji se bave registracijom pravnih lica i poreski organi trebalo bi da budu dostupni organima za sprovođenje zakona.

Sledeće tipologije ilustruju neke od kosovskih rizika od pranja novca povezanih sa pravnim licima i aranžmanima:

Tipologija XX

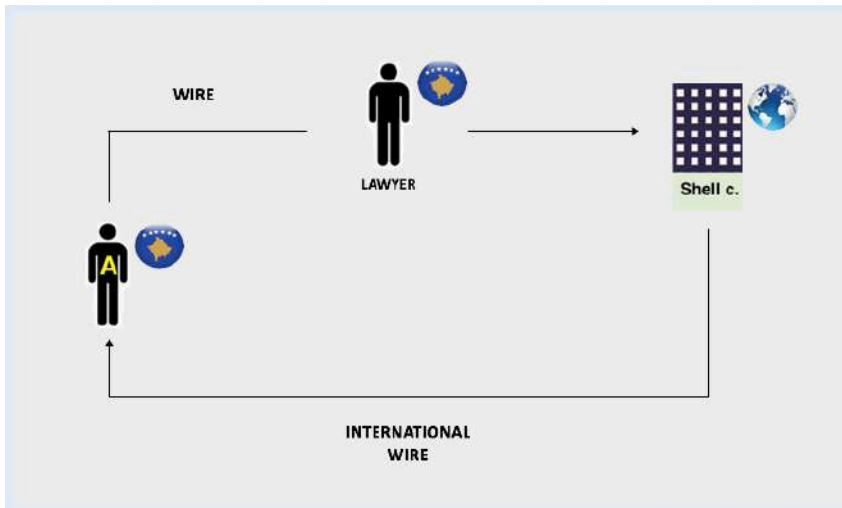
Subjekat A je državljanin Kosova koji je osnovao poslovne subjekte na Kosovu sa lažnom dokumentacijom. Poslao je novac preko svojih računa i računa drugih pojedinaca, prema stranoj kompaniji koja se nalazi u jurisdikciji sa zahtevima za obelodanjivanjem državnih organa.

Lažna faktura bila izdata subjektu A kako bi se opravdale isplate od subjekata B i C. Jedina usluga koju je pružio subjekat A bilo je nezakonito slanje sredstava na koja nije plaćen porez kod PAK. Fiktivnu kompaniju strukturisao je advokat.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Složena pravna lica - Nejasno korisno vlasništvo. Fizičko lice koje na kraju poseduje ili kontroliše kupca i/ili fizičko lice u čije se ime obavlja transakcija možda neće želiti da obelodani svoj odnos sa određenim entitetima. To se obično dešava kada kriminalci žele da zamaskiraju svoje vlasništvo i kontrolu nad nezakonito stečenom imovinom.
- Prekogranične operacije - Prekogranične transakcije povećavaju poteškoće u traženju sredstava. Obično je potrebna međunarodna saradnja kada se pokreću istrage, a kriminalcima nudi dodatni sloj kriminalnih sredstava.

Tipologija XXI

Subjekt A je kosovski državljanin koji je, uz pomoć lokalnog advokata, sredstva vezao za fiktivnu kompaniju koja se nalazi u drugim jurisdikcijama. Sredstva su lokalno uplaćena na račun advokata pod „pravim taksama“, ali su u stvari bila kriminalna sredstva koja su prebačena u inostranstvo sa ciljem njihovog pranja.

Otkriveno je da kompanija nema fizičko prisustvo, zaposlene ili poslovne aktivnosti. Kompanija je isključivo olakšavala tranzitne transakcije bez ostvarivanja prihoda. Sredstva su kasnije uvezena nazad na bankovni račun subjekta A.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Složena pravna lica - Nejasno korisno vlasništvo. Fizičko lice koje na kraju poseduje ili kontroliše kupca i/ili fizičko lice u čije se ime obavlja transakcija možda neće želiti da obelodani svoj odnos sa određenim entitetima. To se obično dešava kada kriminalci žele da zamaskiraju svoje vlasništvo i kontrolu nad nezakonito stečenom imovinom.
- Prekogranične operacije - Prekogranične transakcije povećavaju poteškoće u traženju sredstava. Obično je potrebna međunarodna saradnja kada se pokreću istrage, a kriminalcima nudi dodatni sloj za kriminalne fondove.

CDD – Korisno vlasništvo

Izraz korisni vlasnik odnosi se na fizičko lice koje na kraju poseduje ili kontroliše kupca i/ili fizičko lice u čije se ime vrši transakcija. Takođe uključuje i one osobe koje vrše krajnju efikasnu kontrolu nad pravnim licem ili aranžmanom.

Korporativni subjekti - kao što su kompanije, fondovi, fondacije, partnerstva i druge vrste pravnih lica i aranžmana - sprovode širok spektar komercijalnih i preduzetničkih aktivnosti. Međutim, i pored suštinske i legitimne uloge koju korporativni subjekti igraju u globalnoj ekonomiji, pod određenim uslovima, oni se zloupotrebljavaju u nezakonite svrhe, uključujući ovde i pranje novca (ML), mito i korupciju, insajderske poslove, poreske prevare, finansiranje terorizma (TF) i druge ilegalne aktivnosti. To je zato što za kriminalce koji pokušavaju da zaobiđu mere protiv pranja novca (AML) i mere za borbu protiv terorizma (CFT) korporativni subjekti su atraktivan način za prikrivanje i preobražaj prihoda od kriminala pre uvođenja u finansijski sistem.

Zloupotreba korporativnih subjekata može se značajno umanjiti ako vlastima budu lako dostupne informacije koje se tiču legalnog vlasnika i stvarnog vlasnika, izvora imovine korporativnog subjekta i njegovih aktivnosti. FATF je objavio Smernice o transparentnosti i korisnom

vlasništvu kako bi se pomoglo jurisdikcijama i entitetima zaduženim za izveštavanje na ovu temu (Link).

Subjekti zaduženi za izveštavanje trebalo bi da dodele izdvoje sredstva za identifikaciju BO sledećih subjekata koji mogu sakriti podatke o vlasništvu:

- Fiktivne kompanije (registrovane kompanije koje nemaju značajne operacije ili srodnu imovinu);
- složene vlasničke i kontrolne strukture koje uključuju mnogo slojeva akcija registrovanih na ime drugih pravnih lica;
- deonice na donosioca i nalozi za deonice;
- neograničeno korišćenje pravnih lica i direktora;
- (ne) formalni nominirani akcionari i direktori;
- trustovi i drugi pravni aranžmani koji omogućavaju odvajanje pravnog vlasništva i korisnog vlasništva nad imovinom;
- upotreba posrednika u formiranju pravnih lica, uključujući ovde i profesionalne posrednike.

Jurisdikcije su prepoznale različite izazove u utvrđivanju korisnog vlasništva pravnih lica. FATF je objavio Dokument o

najboljim praksama o ovom pitanju ([Link](#)), dodatak Smernicama o prikrivanju korisnog vlasništva ([Link](#)).

Preporuke i naredni koraci

Zakon o privrednim organizacijama predviđa postupak osnivanja pravnog lica i davanje osnovnih podataka o vlasništvu Kosovskom registru poslovnih organizacija i trgovačkih imena. Poslovni registar je centralni registar koji vodi evidenciju svih registrovanih kompanija, ali zbog ograničenih resursa malo je preispitivanja ili ažuriranja informacija. Potrebno je više uložiti napora u jačanje lokalnih sposobnosti po ovom pitanju.

Fiktivne firme se obično uspostavljaju pomoću falsifikovanih ličnih karata i na nepostojeća imena i adrese. U većini slučajeva bave se trgovinom akciznim proizvodima (alkoholna pića, cigarete, nafta, kafa itd.). Profesionalci bi trebalo da prođu više obuka o prepoznavanju lažne dokumentacije i sprovođenju efikasne identifikacije i provere kupaca.

Konkretno, potrebno je pojačati napore u utvrđivanju korisnog vlasništva nad imovinom. Ovo je izazov ne samo za Kosovo, već i za međunarodnu zajednicu u celini.

Javni beležnici

Slično pravnim licima i aranžmanima, javni beležnici se smatraju zasebnim sektorom, ali pružaju jednu vrstu pravne usluge. Oni predstavljaju značajan rizik s obzirom na veličinu i relevantnost sektora nekretnina i građevinarstva na Kosovu.

Javni beležnici na Kosovu organizovani su preko Kosovske notarske komore (KCN). Ministar pravde utvrđuje generalni broj javnih beležnika i relativnu pokrivenost za svaku opštinu. Na Kosovu ima oko 80 javnih beležnika. Javni beležnici mogu biti uključeni u sve transakcije povezane sa prodajom pokretne i nepokretne imovine, uključujući ovde i nekretnine, i kao takvi imaju dodatnu ulogu u preventivnom režimu za promet nekretnina.

Ovi profesionalci imaju značajnu ulogu u sektoru DNFBP, jer su uključeni u većinu transakcija koje se odnose na osnivanje kompanija i prenos nekretnina.

Crvene lampice AML

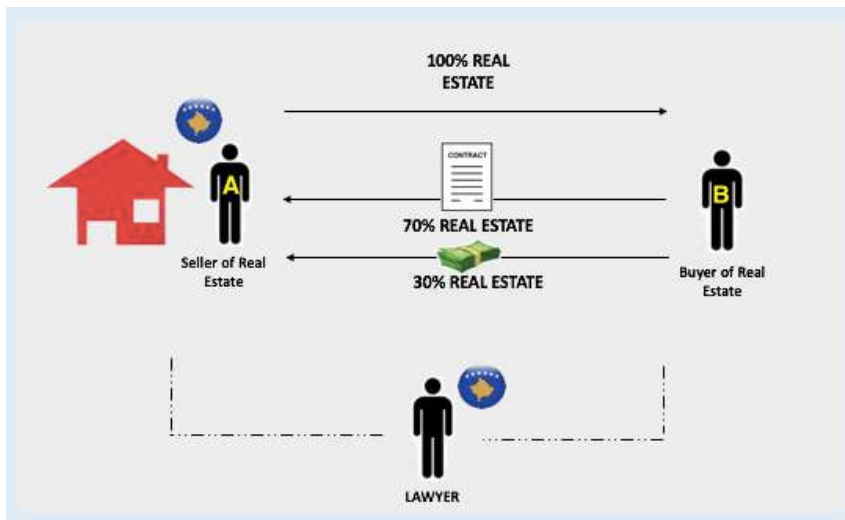
Javni beležnici nisu direktno uključeni u pranje novca, već deluju kao neko ko to omogućava. Generički slučaj bi bila kupovina imovine po niskoj ceni, a ta cena se priznaje kod javnog beležnika. Nelegalni prihodi će se tada koristiti za plaćanje ostatka „ispod stola“. Nekretnina će kasnije moći da se prodaje po punoj ceni. Javni beležnici su uvek uključeni u ove transakcije, ali nisu uvek svesni kriminalnih implikacija.

Sledeće tipologije ilustruju neke od kosovskih rizika u vezi sa pranjem novca povezanih sa javnim beležnicima:

Rizik od korupcije u Komori javnih beležnika

Godine 2019. UNDP Kosovo pokrenuo je prvu procenu rizika od korupcije beležničkih komora (Link). Procenjuje sposobnost javnih beležnika za promovisanje i održavanje integriteta i borbu protiv i sprečavanje korupcije i identifikuje faktore unutar tog sistema koji mogu dovesti ili povećati pretnju ovom kapacitetu i daje preporuke za mere ublažavanja rizika.

Tipologija XXII

Javni beležnik je posredovao u prodaji nepokretne imovine na Kosovu. U ugovoru se kaže da je cena po vrednosti nekretnine znatno ispod tržišne cene. Porez je plaćen na tu cenu (70% od cene nekretnina).

Subjekti A i B, uz pomoć javnog beležnika, dogovaraju se o nezvaničnom dodatnom novčanom plaćanju u iznosu od dodatnih 30% cene tržišne vrednosti imovine. Na ovu gotovinsku transakciju ne plaća se porez.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Cene nekretnina neistinite - zvanična cena transakcije nekretnina je znatno niža/viša od tržišne. Ako je znatno niža, strane u transakciji mogu biti zainteresovane za smanjenje plaćanja poreza; ako je znatno veća, strane bi mogle biti zainteresovane da simuliraju veće rashode u potrazi za poreskom olakšicom.

Preporuke i naredni koraci

Očigledno je da ovaj sektor ulaže napore u podizanje svesti o rizicima pranja novca. Dokaz za to je činjenica da je porastao broj STR od strane izveštajnih subjekata, sa 0 u 2014. na 30 u 2018. i 68 u 2019. godini.

Napori tek treba da se prošire u celom sektoru. Nepoklapanje cena nekretnina, jedna od glavnih crvenih lampica AML u ovom sektoru, najverovatnije će ostati pretnja u bliskoj budućnosti. Velika nestabilnost kosovskih cena nekretnina i njihovo neprestano uvažavanje (posebno u većim gradovima) olakšavaju spekulacije sa propuštanjem cena.

Javni beležnici moraju da postanu svesniji pravičnih tržišnih cena imovine. Razvoj centralizovane baze podataka mogao bi da bude mera vredna istraživanja sa ciljem vođenja evidencije o tržišnim cenama nekretnina.

Trgovci velikim vrednostima

Trgovci velikim vrednostima definisani su kao trgovci koji komercijalizuju a) plemenite metale i kamenje (PMS); i b) automobile, sa fokusom na skupe/ luksuzne. Postoji nekoliko stotina dilera PMS lociranih širom Kosova i oni se kreću od velikih do veoma malih dilera koji su veoma dostupni domaćim klijentima.

Trgovci plemenitim metalima i kamenjem mogu biti fizička ili pravna lica. Trebalo bi da imaju overu, Pečat zakonskog instituta za metrologiju Kosova - trenutno Agencija za metrologiju u okviru MTI.

Trgovci velikim vrednostima koji trguju robom koja odgovara ili premašuje gotovinsko plaćanje od 10.000 evra ili više u jednoj transakciji ili u nizu povezanih transakcija ili naizgled povezanih transakcija moraju da primenjuju CDD mere na takve transakcije, da zadrže odgovarajuću evidenciju transakcija, a DPMS je posebno naveden kao subjekat za izveštavanje koji bi trebalo da prijavljuje sumnjive transakcije ako ih otkrije.

Ovaj sektor predstavlja velike rizike od pranja novca, jer je njegova trgovina po prirodi globalna. Ovo sugerise da je pronalaženje strana u transakcijama

izazov, što stvara dodatne poteškoće za agencije za sprovođenje zakona koje su zainteresovane za sprovođenje istraga.

Pored toga, s obzirom na veliku vrednost ove imovine, kriminalne organizacije bi mogle da ih koriste kao valutu. Plemeniti metali mogu da budu bolja valuta u tom smislu, jer mogu da obezbede potpunu anonimnost vlasnicima, dok je za automobile potrebna veća pažnja.

Trgovina plemenitim metalima može da predstavlja još veći izazov za vladine agencije jer se one obično razmenjuju za gotovinu.

ilegalnih prihoda, već će kroz utaju poreza praviti nelegalne prihode koji će nakon toga morati da budu oprani.

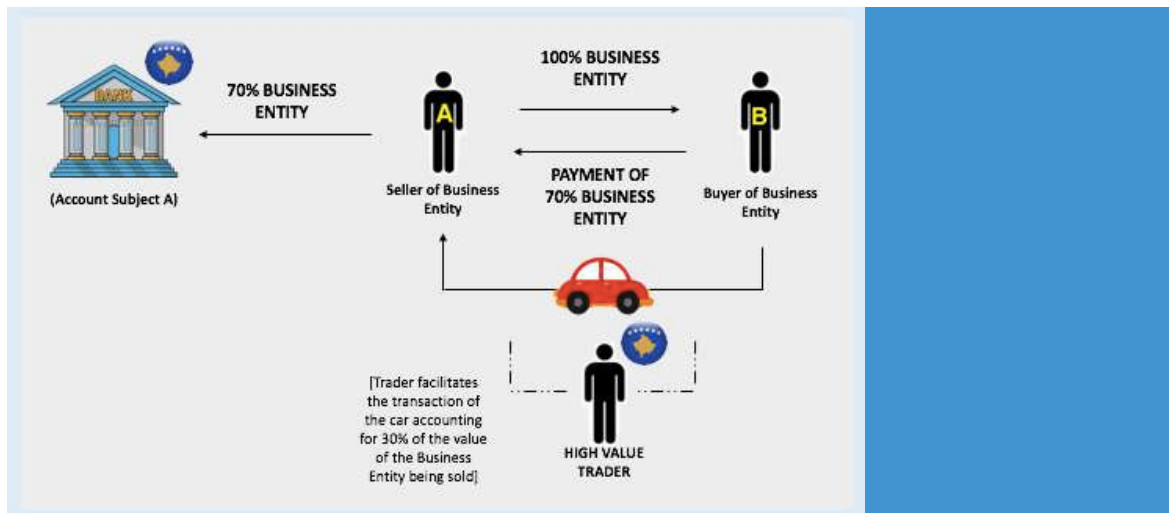
Sledeće tipologije ilustruju neke od kosovskih rizika od pranja novca u sektoru trgovaca visokim vrednostima:

Crvene lampice AML

Slično notarskom sektoru, najveća crvena lampica je nesklad između cena. Kriminalci mogu da budu zainteresovani za pranje ilegalnih prihoda iz trgovine tim sredstvima jer je njihova vrednost velika i nude visok nivo anonimnosti. Što je veća vrednost koju kriminalci pripišu toj imovini, brže će im pomoći da operu novac iz kriminala.

Alternativno, ljudi mogu da budu zainteresovani da lokalnim vlastima prijavljuju samo deo plaćanja u cilju utaje poreza. U ovom slučaju, kriminalci neće da koriste ovaj sektor za predstavljanje

Tipologija XXIII

Subjekat A, zainteresovan za prodaju poslovnog subjekta na Kosovu, i subjekat B, zainteresovan za njegovu kupovinu, nastavljaju transakciju preko advokatske firme. Prema izvoru sredstava subjekta B, godišnji prihodi od njegove poslovne aktivnosti ne predstavljaju logičan prikaz do iznosa koji stoji za avansno plaćanje poslovnog subjekta. Sredstva za avans su sumnjivog porekla.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Nerealna cena transakcije poslovnog subjekta - nerealna cena je značajno niža/viša od tržišne. Ako je znatno niža, strane u transakciji mogu da budu zainteresovane za smanjenje plaćanja poreza; ako je znatno veća, strane bi mogle biti zainteresovane da simuliraju veće rashode u potrazi za poreskim olakšicama.

Preporuke i naredni koraci

Nisu svi profesionalci u ovom sektoru svesni ili poštuju obaveze u vezi sa AML/CFT. Važna je veća svest i kontrola operacija koje obavljaju ovi profesionalci. Kako se u finansijski sistem uvodi više propisa, očekuje se da će se povećati i kriminalne radnje u nefinansijskim sistemima.

Imajući u vidu visoku vrednost, visok nivo anonimnosti i istorijski niske regulatorne nivoe ovih sektora, očekuje se povećanje trgovine ovim proizvodima. Profesionalci bi trebalo da koncentrišu svoje napore na upoznavanje svojih klijenata, zatim na njihov identitet, izvore bogatstva i fondova, kao i na obrazloženja operacija u koje su uključeni.

Nekretnine i građevinarstvo

Sektor nekretnina (imovina u obliku zemljišta ili zgrada) obuhvata široku lepezu aktivnosti koje se prema OECD mogu svrstati u tri različite grupe, u skladu sa fazama poslovanja:

- Razvoj terena;
- Proces gradnje;
- Završena gradnja.

Crvene lampice AML

Nekretnine su opisane kao jedan od najstarijih poznatih načina pranja novca, jer je stabilna investicija, funkcionalna je i smatra se obezbeđivanjem ugleda, legitimnosti i normalnosti. Pored toga, transakcije nekretninama mogu da uključuju velike iznose i podložne su ograničenom nadzoru u vezi sa ML, za razliku od transakcija povezanih sa finansijskim sektorom. Kupovina nekretnina je jedan od načina integrisanja crnog novca u legalnu ekonomiju.

Razlika između svake gore pomenute faze ne može da zanemari vezu slučajeva otkrivenih u različitim fazama i dobro razumevanje mehanizama prenosa novca u nekretninama je od suštinskog značaja za pomoć u identifikaciji sumnjivih slučajeva i predstavlja ključni faktor prilikom dizajniranja strategija za rešavanje problema otkrivenih u sektoru. Skriveno vlasništvo i upotreba stranih državljana su dva primera koji prikazuju potrebu za razumevanjem mehanizama prenosa unutar sektora: prikriveno vlasništvo je obično prisutno tokom razvoja terena i procesa izgradnje; budući da je ML putem upotrebe stranih državljana bila strategija koju su koristile domaće građevinske kompanije u Irskoj, gde su strani državljani

bili ilegalno zaposleni, prali ilegalne prihode kao rezultat neprijavljenih plaćanja i poreskih prevara. Takođe je bilo očigledno da su neki poslodavci koristili strane državljanke da bi nekorektno usmeravali sredstva radi prikrivanja profita.

Pranje novca kroz transakcije sa nekretninama integriše crne fondove u zakonitu ekonomiju, istovremeno obezbeđujući sigurnu investiciju. Koriste se različite tehnike:

- Neprozirne šeme finansiranja;
- Precenjani/potcenjeni iznosi cene;
- Netransparentne kompanije i fondovi ili treće strane.

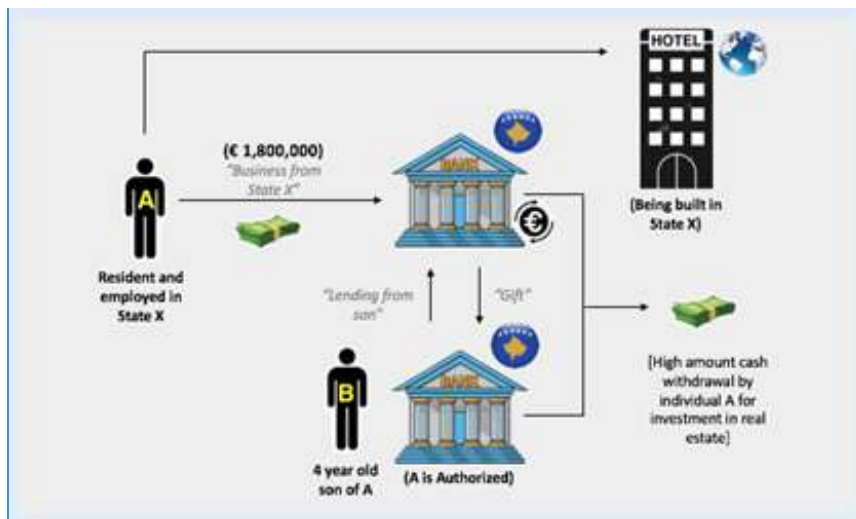
Pranje novca kroz nekretnine ima opipljiv uticaj na ekonomiju. Podešavanje cena može dovesti do njihovog uvećanja, što smanjuje pristupačnost stanovanja, što se može videti i u ekonomijama u razvoju i u razvijenim zemljama. Pored toga, fluktuacije cena i manjak pristupačnog stambenog prostora i kancelarija mogu podsticati mogućnosti za strana ulaganja. Što se tiče odnosa između stranog ulaganja u nekretnine i pranja novca, nema opipljivih podataka, ali pokazatelji se nalaze u visokim cenama, uključujući i plaćanja iznad vrednosti.

Treba napomenuti da građevinski sektor služi kao jedan od glavnih stubova kosovske ekonomije i uprkos izazovima nastavlja da se širi i za vreme ekonomske krize u Evropi. Sa udelom od 9,5%, građevinski sektor je bio četvrti najveći poslodavac na Kosovu u 2014. godini, zapošljavajući oko 39.000 ljudi. DSI na Kosovu tokom 2011-2016. godine bile su pretežno koncentrisane na nekretnine sa 56,3% i građevinarstvo sa 12,7%. Kada se bavimo ovim sektorom, važno je priznati da on predstavlja pretnju za ML zbog visokog nivoa neformalnosti u sektoru gde je utaja poreza preko neregistrovanog/potcenjenog plaćanja.

Tipičan slučaj pranja novca u građevinarstvu često sadrži investiranje velike količine novca od strane pojedinca koji se pojavljuje kao klijent i dalju prodaju nakon toga, što prikriva ilegalno poreklo novca uloženog u početne građevinske radove.

Sledeće tipologije ilustruju neke od kosovskih rizika oko pranja novca u sektoru nekretnina i građevinarstva:

Tipologija XXIV

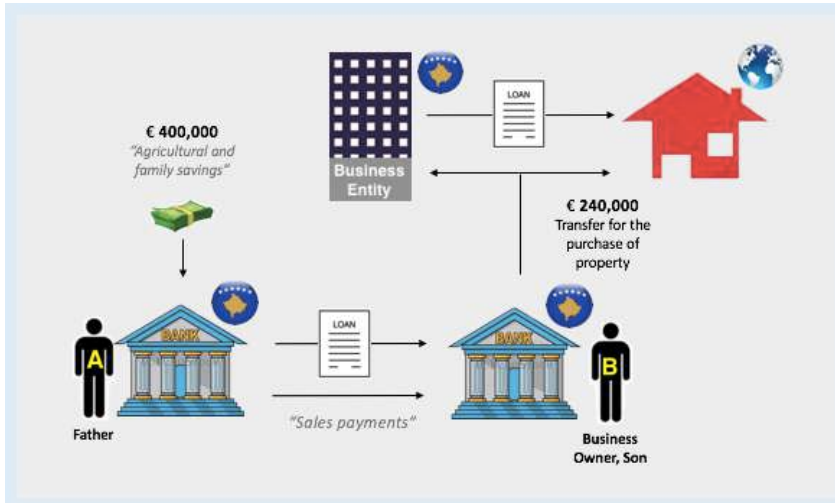
Novac koji je unet u kosovski finansijski sistem dobijen je u državi X. Kosovski bankarski sistem korišćen je za pranje novca plasiranjem i raspoređivanjem sredstava. Nakon toga sredstva su korišćena za ulaganje u nekretnine u državi X. Nije postojala prekogranična deklaracija gotovine.

Strani državljanin A insistirao je na investiranju u nekretnine u gotovini (za razliku od bankarskog sistema). Tvrdi da je zainteresovan za izbegavanje naknada za transakcije, ali to nije u skladu sa prethodnim ponašanjem.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Transakcija u gotovini sa nekretninama - subjekti koji pokušavaju da plate nekretninu u gotovini trebalo bi da upale crvenu lampicu. Transakcije sa nekretninama moraju da se obavljaju kroz bankarski sistem kako bi se povećala transparentnost u sektoru nekretnina i građevinarstva.
- Gotovinski intenzivne operacije - budući da se gotovina normalno ne može pratiti prema pojedincima, kriminalci obično rade u gotovini. Stoga se novčane operacije velike vrednosti mogu povezati sa nezakonitim aktivnostima i trebalo bi da budu podvrgnute analizi.
- Prekogranične operacije - Prekogranične transakcije povećavaju poteškoće u praćenju traga novca. Obično je potrebna međunarodna saradnja kada se pokreću istrage, a kriminalcima ovo nudi dodatni sloj kriminalnih sredstava.
- Krediti - ovi produkti mogu da predstavljaju veći rizik od pranja novca jer kriminalci obično povezuju nelegalna sredstva bilo sa izdavanjem kredita, bilo sa plaćanjem.

Tipologija XXV

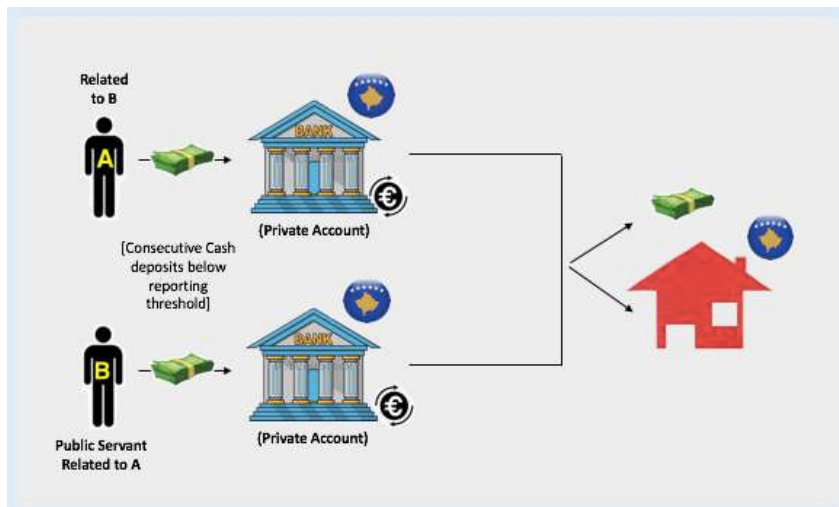
Subjekt A je na svoj kosovski bankovni račun primio depozit visoke vrednosti koji iznosi 400.000 evra pod opisom „poljoprivredna i porodična štednja“. Ta sredstva se zatim prenose na njegovog sina, vlasnika preduzeća, koji ta sredstva na kraju prenese u inostranstvo za kupovinu nekretnina. Subjekt B koristi svoj račun poslovnog subjekta da dodatno raslojava nelegalna sredstva.

Kreditni produkti sistematski su se koristili kao sredstvo bankarskog poslovanja. Ovi krediti nisu isplaćeni otplatom kredita.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Prekogranične operacije - Prekogranične transakcije povećavaju poteškoće u praćenju traga novca. Obično je potrebna međunarodna saradnja kada se pokreću istrage, a kriminalcima ovo nudi dodatni sloj kriminalnih sredstava.
- Krediti - ovi produkti mogu da predstavljaju veći rizik od pranja novca, jer kriminalci obično povezuju nelegalna sredstva bilo sa izdavanjem zajma, bilo sa plaćanjem.
- Gotovinski intenzivne operacije - budući da se gotovina normalno ne može pratiti prema pojedincima, kriminalci obično rade u gotovini. Stoga se novčane operacije velike vrednosti mogu povezati sa nezakonitim aktivnostima i trebalo bi da budu podvrgnute analizi.

Tipologija XXVI

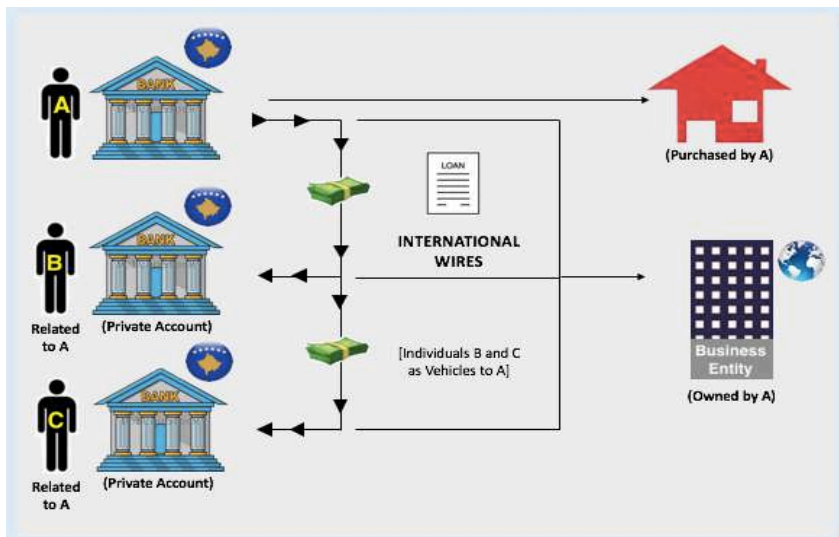
Subjekti A i B vrše uzastopne novčane depozite ispod praga za prijavljivanje. Nakon plasmana nedozvoljenih sredstava u kosovski bankarski sistem, subjekti nastavljaju sa plasiranjem kroz oročene depozite, investicije i premeštanje sredstava među računima.

Ta sredstva se kasnije povlače ili koriste za kupovinu nekretnina na Kosovu. Računi koji se koriste za plasiranje i raspoređivanje sredstava su privatni, što smanjuje transparentnost poslovanja.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- „Smurfing“ - višestruko i uzastopno podizanje gotovine u iznosu od 500 €. Da su ove transakcije spojene u jednu jedinicu, to bi bilo prijavljeno lokalnim vlastima. Preko „smurfinga“ kriminalci obično integrišu oprana sredstva u privredu.
- Gotovinski intenzivne operacije - budući da se gotovina normalno ne može pratiti prema pojedincima, kriminalci obično rade u gotovini. Stoga se novčane operacije velike vrednosti mogu povezati sa nezakonitim aktivnostima i trebalo bi da budu podvrgnute analizi.
- Operacije koje nemaju ekonomsku/finansijsku logiku - kada se kriminalni novac ubaci u finansijski sistem, kriminalci su zainteresovani da ga propuste kroz slojeve kako bi ga učinili manje lakim za praćenje. To se postiže sprovođenjem više operacija i premeštanjem sredstava što je moguće više, čak i ako su naknade visoke i čini se da operacije nemaju logiku.

Tipologija XXVII

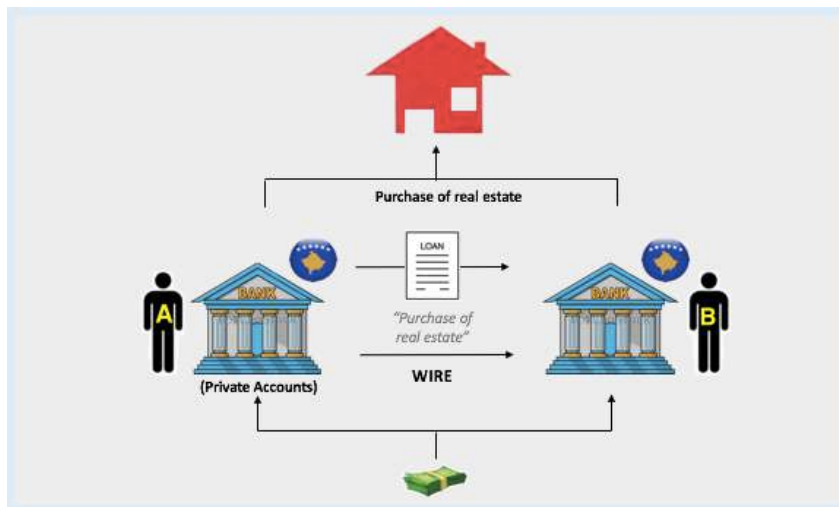
Subjekt A pere gotovinu koja nastaje zbog utaje poreza kroz raspoređivanje sredstava među računima subjekata B i C (koji su rođaci subjekta A). Sredstva se prenose na Kosovu i u inostranstvo pod konceptom pozajmica, ali se te pozajmice nikada ne vraćaju.

Nakon stvaranja slojeva, ovi fondovi se integrišu u privredu kupovinom nekretnina i ponovnim ulaganjem u inostrani poslovni subjekat u vlasništvu osobe A.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Prekogranične operacije - Prekogranične transakcije povećavaju poteškoće u praćenju novčanih sredstava. Obično je potrebna međunarodna saradnja kada se pokreću istrage, a kriminalcima ovo nudi dodatni sloj kriminalnih sredstava.
- Krediti - ovi produkti mogu da predstavljaju veći rizik od pranja novca, jer kriminalci obično povezuju nelegalna sredstva bilo sa izdavanjem kredita, bilo sa plaćanjem.
- Gotovinski intenzivne operacije - budući da se gotovina normalno ne može pratiti prema pojedincima, kriminalci obično rade u gotovini. Stoga se novčane operacije velike vrednosti mogu povezati sa nezakonitim aktivnostima i trebalo bi da prođu analizu.

Tipologija XXVIII

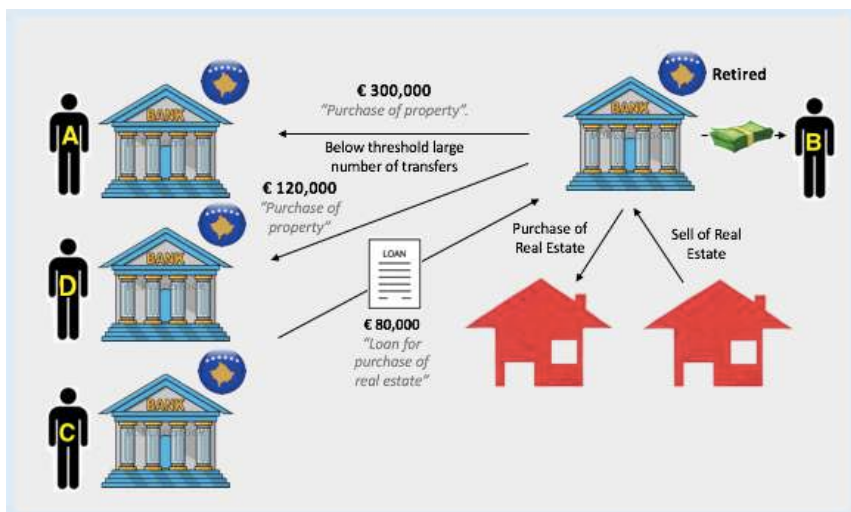
Keš se polaže na račune subjekata A i B. Ti depoziti iznose ukupno 1.000.000 €.

Novac deponovan na 5 privatnih računa subjekta A nije prijavljen lokalnom poreskom organu (PAK). Sredstva se premeštaju između računa subjekata A i B i kasnije se koriste za kupovinu nekretnina.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Krediti - ovi produkti mogu da nose veći rizik od pranja novca jer kriminalci obično povezuju nelegalna sredstva bilo sa izdavanjem zajma, bilo sa plaćanjem.
- Gotovinski intenzivne operacije - budući da se gotovina normalno ne može pratiti prema pojedincima, kriminalci obično rade u gotovini. Stoga se novčane operacije velike vrednosti mogu povezati sa nezakonitim aktivnostima i trebalo bi da prođu analizu.
- Privatni računi - zbog nižeg nivoa transparentnosti ovih proizvoda, ovi računi smanjuju mogućnost praćenja novčanih sredstava.

Tipologija XXIX

Transakcije sa nekretninama i dohodak od penzije ne opravdavaju poslovanje pojedinca B. Uz to, zajmove ne prate ponovljene isplate kredita. Neprijavljena gotovina premešta se između različitih računa i na kraju se koristi za kupovinu nekretnina.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Krediti - ovi produkti mogu da nose veći rizik od pranja novca jer kriminalci obično povezuju nelegalna sredstva bilo sa izdavanjem zajma, bilo sa plaćanjem.
- Nejasan izvor sredstava - subjekti koji su zaduženi za izveštavanje treba da daju maksimum u smeru upoznavanja kupca i razumevanja njegovog izvora sredstava.

PEP i klijenti sa povećanim rizikom

Prateći pristup zasnovan na riziku, regulatorne institucije su dužne da svojim klijentima dodele različite kategorije rizika kako bi se ostvarila dužna pažnja i kontinuirano praćenje kupaca na način srazmeran rizicima koje predstavljaju.

Institucije bi trebalo da sprovode pojačanu dubinsku reviziju (EDD) i poboljšani stalni nadzor u situacijama sa povećanim rizikom, koje uključuju, ali ne moraju biti ograničene samo na to, sledeće:

- kupci povezani sa zemljama ili poslovnim sektorima sa višim rizikom;
- kupci sa nepotrebno maglovitim ili komplikovanim strukturama korisnog vlasništva;
- kupci povezani sa transakcijama koje su neobične, nemaju očiglednu ekonomsku ili zakonitu svrhu, složene su ili velike ili bi se pak mogle oslanjati na anonimnost.

Politički izložene osobe (PEP) su lica čiji istaknuti položaj u javnom životu može njih i njihovu porodicu izložiti korupciji. Zbog rizika od pranja novca koji PEP predstavljaju, oni bi takođe trebalo da budu predmet EDD. Godine 2018. Kosovo je objavilo

prvi izveštaj o tipologijama pranja novca ili PEP (Link).

Preporuke i naredni koraci

Svaka transakcija prodaje/kupovine imovine veće od 10.000 evra mora se podmiriti bankovnim prenosom jer se inače ne bi bila upisana u katastar, stoga banke imaju potencijalnu preventivnu ulogu u nadgledanju trgovanja nekretninama. Ovo deluje kao sredstvo za odbranu od zloupotrebe ovog sektora, iako je i dalje privlačno za kriminalne organizacije, posebno za fazu integracije oprane imovine.

Očekuje se da će se građevinske aktivnosti povećavati tokom narednih godina sa porastom turizma u regionu, a trenutna infrastruktura se pokazala kao nedovoljna (tj. hoteli). Povećani zahtevi za boljom povezanošću i javnim prevozom mogu takođe da pojačaju građevinske aktivnosti. Naročito se putna infrastruktura smatra važnim javnim dobrom na Kosovu, doprinosi ekonomskom i socijalnom razvoju zemlje. Potražnja raste i za boljim kvalitetom gradskog stanovanja, kancelarija, vladinih zgrada i škola, što će dovesti do veće izgradnje puteva, autoputa, kao i drugih infrastrukturnih projekata.

Pored toga, razvoj železničke mreže ostaće na centralnom mestu za razvoj kosovske ekonomije.

Svi ovi projekti zahtevaće veći nadzor, jer je korupcija u ovom sektoru velika. KDI tvrdi da je u 2016. od 9,1 miliona evra utrošenih za održavanje državnih i regionalnih puteva, ukupno 1,9 miliona evra izgubljeno u korupciji.

Potrebno je uložiti napore za unapređenje procedura nabavki, za koje Državna revizorska kancelarija smatra da obično kasne. Evropska banka za obnovu i razvoj predložila je da Kosovo formira centralnu jedinicu koja će se baviti sprovođenjem projekata kako bi se ubrzao ovaj proces.

Što se tiče aktivnosti u vezi sa nekretninama, potrebno je uložiti veće napore u identifikovanju i sprovođenju odgovarajućih CDD u odnosu na PEP.

Kazina i igre na sreću

Zakonski sektor igara na sreću/kocke može da obuhvati široku paletu aktivnosti, uključujući igranje u kasinu i kartanje, lutrije, Internet igranje, klađenje i sportsko klađenje i dobrotvorno igranje, kao što su tombole, bingo i druge igre sa niskom tehnologijom.

Tokom protekle decenije, tržište kasina doživelo je eksponencijalni rast zbog ogromnih prihoda koji se generišu za provajdere i vladu kroz oporezivanje i naknade za licenciranje. Bez obzira na to, razne zemlje sve više prepoznaju društvene štete povezane sa ovim aktivnostima i zato su prešle da ograniče rast igara na sreću u nastojanju da suzbiju rastuću društvenu cenu.

U martu 2019. Vlada Kosova donela je odluku da obustavi aktivnost svih igara na sreću. Bez obzira na to, ovaj izveštaj će sadržati analizu i ovog sektora, jer cilj nije samo pružanje tipologije za bolje suočavanje sa trenutnim i budućim pretnjama pranja novca na Kosovu, već i procena pretnji kojima je jurisdikcija bila izložena.

Na Kosovu je nekada bila 41 Igra na sreću (uključujući automate, bingo,

tombolu, jedinice za klađenje na sport i 1 javnu lutriju), ali nije bilo registrovanih kockarnica.

Crvene lampice AML

Sve u svemu, postoji značajna globalna fizička aktivnost kockarnica u kojoj je gotovina intenzivna i podložna je kriminalnom iskorišćavanju. Neke od karakteristika sektora koje olakšavaju izloženost rizicima pranja novca jesu:

- intenzivan gotovinski karakter, često radi 24 sata dnevno, a velike količine velikih novčanih transakcija odvijaju se vrlo brzo;
- ponuda različitih finansijskih usluga, tj. računa, doznaka, deviza, izdavanja gotovine;
- loša regulisanost u nekim jurisdikcijama;
- lokacija u regionima koji karakterišu loše upravljanje, politička nestabilnost ili graniče sa regionima sa značajnim kriminalom;
- složeno kretanje sredstava;
- visok promet osoblja, što može dovesti do slabosti u obuci osoblja za borbu protiv pranja novca.

Konkretnije, ovaj sektor je u prošlosti doživljavao sledeće aktivnosti pranja novca:

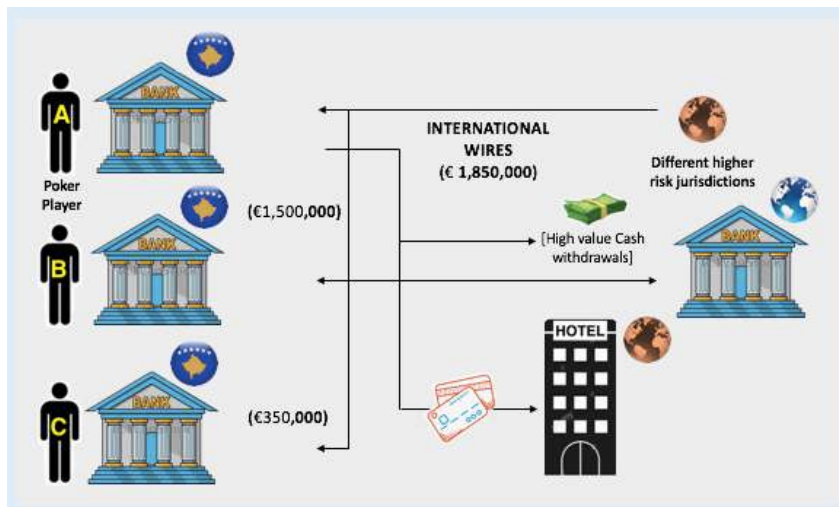
- Čipovi za ček u kasinu, bankovni račun ili prenos novca: kriminalci obično kupuju čipove u gotovini ili preko svog računa u kasinu, a zatim otplatu zahtevaju čekom, priznanicom ili prenosom koji je napisan na računu kazina. Ovu metodu možete učiniti manje transparentnom kroz upotrebu lanca kockarnica u kojima se čipovi pretvaraju u kredit i prenose u drugu jurisdikciju u kojoj lanac kazina ima lokal;
- Precenjeni „čisti“ čipovi: kriminalci mogu kupovati čipove sa čistom pozadinom, često nazivani „varanjem oko vrednosti“;
- Casino čekovi koji se plaćaju u gotovini: u nekim jurisdikcijama kockarnice omogućavaju da se dobitnički čekovi isplaćuju u „gotovini“, koja može da potiče iz VIP soba, što može pružiti alternativne usluge za doznake između matičnih jurisdikcija igrača i VIP soba kazina;
- Pobeda i ulaganje gotovine u kasino čekove: iako malo jurisdikcija to dozvoljava, kriminalci pokušavaju da dodaju gotovinu u dobitke u kasinu, a zatim razmene kombinovani novac i dobitke za jedan ček;
- Čipovi kao valuta u ilegalnim transakcijama: onaj koji pere novac

može zadržati čipove iz kazina koji će se koristiti kao valuta za kupovinu droge ili druge ilegalne robe. Primalac čipova će ih kasnije unovčiti u kazinu. Ove aktivnosti mogu da se obavljaju prekogranično i većina jurisdikcija ne navodi čipove za kazino kao instrumente sa novčanom vrednošću i stoga ne zahtevaju carinsku deklaraciju;

- Veliki broj kupovina „Casino poklon sertifikata“: perači novca mogu da kupe visoku vrednost brojnih poklon sertifikata kasina male vrednosti koje mogu otkupiti treće strane. Ovi sertifikati se potom prodaju ili daju drugim licima;
- Casino nagradne kartice: nedozvoljena sredstva mogu se koristiti i za kupovinu nagradnih kartica kazina od legitimnih kupaca koji im plaćaju cenu iznad vrednosti nagrade.

Sledeće tipologije ilustruju rizike od pranja novca kojem je Kosovo bilo izloženo u sektoru kazina i igara na sreću:

Tipologija XXX

Sredstva potiču iz različitih jurisdikcija visokog rizika i prenose se na kosovske bankovne račune. Subjekt A, igrač pokera, vrši podizanje gotovine velike vrednosti i plaćanje kreditnim karticama u hotelima i kockarnicama koje se nalaze u visoko rizičnim jurisdikcijama. Ne postoji vidljiv odnos među pojedincima.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Igre na sreću - kockarnice i igre na sreću smatraju se visoko rizičnom aktivnošću, jer se operacije obično obavljaju u gotovini, a tražene informacije za partnere o izvorima finansiranja smatraju se nedovoljnim da bi se oni nosili sa rizikom finansijskog kriminala. Kriminalci u ovaj sektor mogu da ubrizgaju ilegalni novac, izvlačeći iz njega „čisti“ novac.
- Gotovinski intenzivne operacije - budući da se gotovina normalno ne može pratiti prema pojedincima, kriminalci obično posluju u gotovini i verovatno će sredstva u finansijski sistem ubaciti u obliku gotovine.
- Jurisdikcije visokog rizika - prekogranična transakcija može da predstavljati pokazatelj visokog rizika, jer komplikuje mogućnost praćenja traga novčanih sredstava. Ako su uključene jurisdikcije sa većim rizikom, za šta FATF smatra države koje ne mogu da se efikasno nose sa rizikom pranja novca i finansiranja terorizma, to bi predstavljalo dodatni rizik. Institucije bi trebalo da budu veoma oprezne prema poslovnim partnerima koji se nalaze u ovim jurisdikcijama.

Preporuke i naredni koraci

Kazina i igre na sreću nisu legalni na Kosovu i ne očekuje se da postanu legalni u bliskoj budućnosti. Bez obzira na to, vlada i subjekti zaduženi za izveštavanje treba da ostanu budni u odnosu na poslovanja svojih klijenata, jer ta aktivnost i dalje nosi visok rizik i klijenti će i dalje moći da posluju u ovom sektoru sa Kosova, kao što je tipologija pokazala primerima.

Subjekti bi trebalo da se osećaju udobno sa klijentima koji upravljaju ovim produktima, jer su ovi produkti u prošlosti bili korišćeni za pranje ilegalnih prihoda.

Neprofitne organizacije (NPO)

NPO je pravno lice ili aranžman koji prvenstveno ima za cilj prikupljanje novca ili dodelu sredstava u projektima kao što su dobrotvorne organizacije, religija, kultura i obrazovanje, društvene i svrhe bratstava.

Kosovo ima veliki i raznovrstan sektor NVO sa skoro 10.000 registrovanih NVO koje služe mnogim važnim ulogama za društvo na Kosovu. NVO se obično finansiraju donacijama, ali neke u potpunosti izbegavaju formalno finansiranje i njima upravljaju pre svega volonteri. Odeljenje za registraciju i vezu sa nevladinim organizacijama (DRLNGO) u okviru Ministarstva za javnu upravu je nadležno za sprovođenje Zakona o nevladinim organizacijama.

Crvene lampice AML

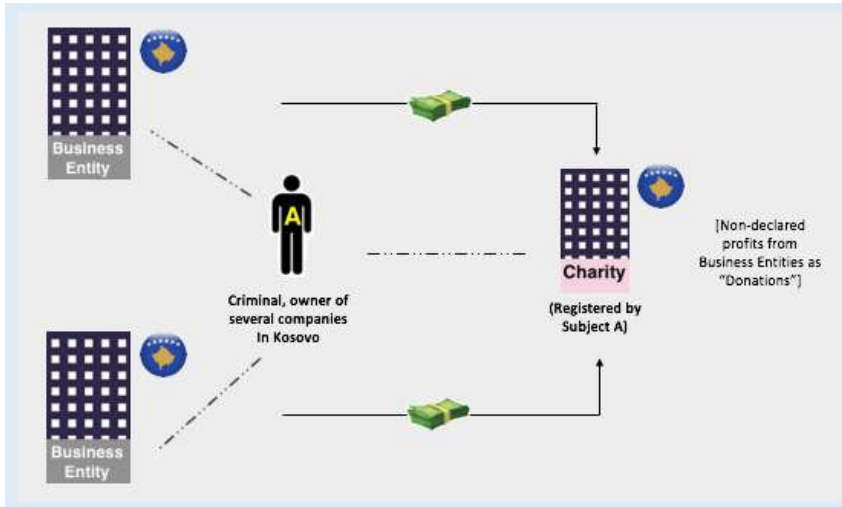
Većina nevladinih organizacija na Kosovu u određenoj meri prima javne finansije i bilo je slučajeva da su političari koristili ranjivosti finansijskog nadzora u NVO da bi ih iskoristili da bi preusmerili javne finansije prema ličnoj dobiti, a slično ovome NVO mogu da funkcionišu i kao sredstvo za uzimanje mita i nelegalnih plaćanja za neke usluge i ustupke.

Zato, zbog velike izloženosti ovog sektora prema vladinim entitetima i javnim službenicima, ukoliko su partneri PEP, to bi trebalo da upali crvenu lampicu i da se pokrene opsežniji CDD.

Dalje, vlada treba da bude budna u vezi sa ciljevima koje su prikazali pojedinci zainteresovani da registruju NVO na Kosovu. Zbog slabijeg nivoa nadzora nad ovim organizacijama, kriminalci mogu da ih koriste za pranje ilegalnih prihoda.

Treba napomenuti da, pored pranja novca, i prikupljanje dobrotvornih sredstava od strane nevladinih organizacija izaziva zabrinutost u vezi sa finansiranjem terorizma. Takva sredstva mogu da se prikupljaju iz javno navedenog razloga podrške humanitarnoj pomoći u konfliktnim zonama, a da sredstva zapravo budu namenjena terorističkim organizacijama.

Tipologija XXXI

Subjekt A, koji je upravljao različitim kriminalnim poslovima na Kosovu, finansirao je dobrotvornu organizaciju koja ima za cilj da pruži podršku određenoj zajednici. Dobrotvorna organizacija registrovana je kod nacionalnog regulatora i prijavila je različite donacije. Ova sredstva su prihodi od poslovne aktivnosti subjekta A, prihodi koje nisu propisno prijavljeni nacionalnom poreskom organu.

Preko dobrotvorne organizacije, subjekat A oprao je sredstva koja su rezultat utaje poreza. Ova sredstva nisu bila namenjena za dobrotvorne svrhe.

INDIKATORI VISOKOG RIZIKA

- Nefitne organizacije - kriminalci mogu da koriste ove institucije za pranje novca, jer obično posluju u gotovini i kontrola sredstava je u prošlosti bila manje iscrpna u poređenju sa drugim sektorima. Dalje, ove institucije podležu različitim poreskim režimima, što kriminalcima može da ponudi priliku da izbegnu porez.
- Gotovinski intenzivno poslovanje - budući da gotovinu normalno ne mogu pratiti pojedinci, kriminalci obično posluju u gotovini i verovatno će sredstva u finansijski sistem ubaciti u formi gotovine.

Preporuke i naredni koraci

FOJ-K i druge relevantne organizacije sarađuju sa vladinim odeljenjem za NVO kako bi sproveli detaljne istrage u vezi sa stranim licima koja su zainteresovana da registruju NVO i/ili rade u okviru takvih organizacija.

Međutim, FOJ nema pristup komercijalnim bazama podataka KYC/CDD za proveru osoba povezanih sa stranim nevladinim organizacijama. Nedostaje detaljan KYC/CDD za nove NVO i nedostaju kapaciteti u Odeljenju za registraciju NVO.

Vlada bi trebalo da bude potpuno svesna veličine, obima i dimenzija posla u ovom sektoru. NVO će i dalje privlačiti visok nivo poverenja i uvek će biti osnovani u okruženju koje je više povoljno regulisano, što pretpostavlja nisku prepreku za ulazak. Sredstva među ovim organizacijama i dalje će biti prenošena bez potrebe da se u zamenu dostavi bilo šta, a članovi navedenih organizacija biće podložni maloj ili nikakvoj odgovornosti.

Rizici će i dalje biti posebno uvećani kada sredstva nastanu u ili su namenjena jurisdikcijama sa višim rizicima. Nedostatak efikasnih mehanizama za

verifikaciju izvora finansija koje dolaze u NVO iz stranih zemalja je poseban problem na Kosovu.

Dalje, iako se procedure registracije mogu činiti zadovoljavajućim, ne postoji provera niti ažuriranje informacija koje se odnose na NVO, a tako bi se moglo pokušati izbegavanje provere nekih novoosnovanih NVO koje su namerno nejasne ili varljive u pogledu svrhe ili kategorije organizacije. Dokazi iz nekorektnih zapisa o statusu registrovanih NVO pokazuju da Odeljenje za NVO nema dovoljno osoblja da bi moglo da u NVO sektoru pravilno izvršava svoj mandat. To relevantnim igračima otežava primenu smislenog pristupa zasnovanog na riziku, gde bi mnogi, posebno za FT, mogli da budu razjašnjeni kao rizik niskog nivoa sa dostupnim tačnim informacijama.

Beleške:

- 1 Ovaj dokument će tumačiti “ranjivost” kao: stvari koje se mogu eksploatirati od strane pretnje ili koji mogu da pomognu ili olakšaju njenu aktivnost. U kontekstu ML/FT, ocenjivanje ranjivosti znači ispitivanje faktora koji predstavljaju slabosti u sistemima ili kontrolama u vezi sa AML/CFT u jurisdikciji. One takođe mogu da obuhvataju karakteristike određenog sektora, finansijskog produkta ili vrste usluga koje ih čine privlačnim za svrhe ML i/ili TF.
- 2 Za više informacija, pogledajte Ocenu Nacionalne banke Kosova.
- 3 Subjekt koji može formirati i posedovati samo jedno fizičko lice.
- 4 Subjekt koji može formirati i posedovati samo jedno fizičko lice..
- 5 Partnerstvo koje formira najmanje jedan generalni partner i jedan ograničeni partner.
- 6 Pravno lice osnovano i u vlasništvu jednog ili više fizičkih ili pravnih lica, isključujući NVO.
- 7 Pravno lice koje je u vlasništvu akcionara, ali je pravno odvojeno od svojih akcionara.
- 8 Nema pravni subjektivitet.
- 9 Korisničko vlasništvo odnosi se na fizičko lice koje na kraju poseduje ili kontroliše kupca i/ili fizičko lice u čije ime vrši transakcija. Takođe uključuje i one osobe koje vrše krajnju efikasnu kontrolu nad pravnim licem ili aranžmanom. [Rečnik preporuka FATF-a].